

ספרים

היוצאים לאור בפעם ראשונה

על ידי חברת

מקיצי נרדמים

תחת השגחת ראשי החברה:

משה מונטיפיורי בלאנדאן,
אברהם הכהן (המכנה ד"ר אלבערט כהן) בפאריז,
אליעזר הלוי (המכונה ד"ר לעווע) בברייטאן,
אליעזר ליפמאן זילבערמאן בליק.

שנה חמישית תרל"א – תרל"ד.

ספר העבוד

להראב"ע ז"ל

Lyck, 1874.

מ

נדפס מחדש ע"י הוצאת מקור בע"מ
ירושלים, תשל"ל

ספר העבור

להראב"ע ז"ל

שער ראשון ושני.

יוצא לאור פעם ראשונה

מחוך העתק כ"י הנמצא בידי עם הקדמה וקצת הערות

ממני

ש' ז' ח' ה'

על ידי חברת

מקיצי נרדמים.

Lyck, 1874.

Herausgegeben im Selbstverlage des Vereins *Wirkze Mitdammim.*

(L. Silbermann.)

Schnellpressendruck von Rudolph Siebert.

אלהים הן עזרה, לאכרהם בן עזרא, היה עמו תמיד
אשר תקן חבורה כסוד העבורה למכין עם תלמיד.

שערי זה הספר.

השער האחד במילות ובמאניהם ובקביעות הפרשיות ובתקופות שמואל
ורב ארא וחשבון הנוים.

השער השני בטעמי כל הכתוב בסדר אחד וסוד העבור.

השער השלישי בתקופת האמת ועת מתברת המאורות באמת ומתי תראה
הלבנה בכל מדינה ומדינה מרחית ומערבית וצפונית ומתי
תקדד הלבנה והשמש וכמה הנקדד מן האלכסון ומן העצם וסדרת זמן הקדרות.

השער האחד

השעה היא אלף ושמונים חלקים.

היום שתי עשרה שעות וכן הלילה.

החדש כ"ט יום וי"ב שעות ושתי ירות שעה גם שתי שלישיות עשירית
שעה וחצי תשיעית ששית עשירית השעה והם תשצ"ג חלקים.

השנה הפשוטה י"ב חודש והמעוברת י"ג.

והעבור בשנה השלישית והששית והשמינית והאחת עשרה

והארבעת עשרה והשבעת עשרה והתשע עשרה והסימן

גו"ח ארו"ט למעוברות משפט.

הקדמה

זה ספר העבור לראב"ע ול לא ראה מאירית הדפוס מימיו, והיה ספון וממון באוצרות הספרים אשר באקספרד (כ"י אורי, כ"י ר"ח מיכל וכ"י ריגיו) עד אשר העתיקו שמה החכם מו"ה ב"ג נ"י וכפי הנראה מכ"י אורי, ואנכי זכיתי בהעתק שלי זה חמש שנים, והנני מוציאו כעת לאור עולם על ידי החברה הנכבדה, היא חברת מקיצי נרדמים. —

ורגה החכם רמ"ש"ש נ"י, אשר כל יקר ראתה עינו, וכל רז לא אנס ליי ביריעת סופרים וספרים, נדרש לשאלתי, ושלה לי בטובו (במכתבו אלי סן 10/12) ציוניו ורשימיו אשר ציין ורשם לעצמו בל"א על דבר הכ"י הנ"ל, רובם ככלם זה קרוב לעשרים שנה, וזה הוכן דבריו:

„כ"י אורי 438 הוא בכתב מאוחר וכולל שני שערים הראשונים בשלימות. ע"י רשימת אקספרד ע' 2171 ומתחיל: אלקים תן עזרה לאברהם [צ"ל לאברהם לפי המשקל] בן עזרא היה עמו תמיד, אשר תיקן חבור בסדר (1) העבור למבין עם תלמיד וכו' השער הא' וכו' השער הב' בטעמי כל הכתוב בסדר אחר וסוד העבור, שער ג' בתקופת האמת וכו'. — דף ה' מכ"י הנ"ל: והוא חשכון אי"ק בכ"ד שילמדו הנערים בסדר (2). —

כ"י ר"ח מיכל 208 חסר בראשו ער דף י"ד ע"ב אשר בכ"י אורי (ע"י אוצרות חיים ע' 317). — כ"י ריגיו 46 בכתב ספרדי, ער דף ל"א (מלבר איזה דפים) ומתחיל: בקר אערוך (והוא בכ"י רח"ם דף י"א ובכ"י אורי

(1) כ"ה נכון, ולא כמו שהוא בהעתק הח' ב"ג נ"י: בסוד העבור, כי גם בהעתק רב"ג נ"י נמצא להלאה (דף ע' ע"ג מהדפס): נחמלה ססך אמנה שחמנר חבור בסדר העבור — כי אמנם הספר כלו נקרא סדר העבור, (ובעל אהל יוסף יביאה כשס יסוד העבור, כי יסוד הוא כמו סדר או חבור) ורק מן אמנע שער השני עד סופו נקרא סוד העבור. והראב"ע בעצמו יאמר דף ה' ע"א: כאשר אפשר בסוד העבור. וכדף ל' ע"ב: עקב החשונה בסוד העבור. וכדף ו' ע"ג: ובסוד העבור אפשר לך.
(2) כ"ה נכון ולא כמו שדפס דף א' ע"ב שורה 20: בספרים.

דף כ"ה⁸). — דף ה' מכ"י הג"ל הוא דף כ"ט מכ"י אורי⁴: ודרש יצחק שנשרט ובת יפתח יש לו סוד כאשר פ"ד שתי בספרי⁵ וכבר שאלו חכמי קראן לדבינו האי ז"ל. — דף ה' (אורי דף ל"ג):

ואמר רב יצחק בר ברוך ז"ל בספר חבור (אורי: החבור) שלו⁶ כי חכמי הורו על שקר וכזב. — דף ו' ע"א: וקודם כל דבר השמר לך שלא תשמע לדברי בן האסאן (אורי דף ל"ד: חסאן) שחיבר ג' ספרים בעיבור ואין בדבריו טעם. — שם ע"ב: בשער השלישי בע"ה⁷. —

דף ז' ע"ב⁸ מסיים: אנחנו נקבע בדרך חשבון העבור המסור בידנו מאבותינו ה'ל"מ שנעשה כן בגלותינו, נשלם סוד העבור לח' ר' אברהם אבן עזרא, ופה מסיים גם בכ"י רח"ם ובכ"י אורי. — עוד מביא בספר העבור את יהודה הפרסי⁹. — וספרו זה חבר בוירונא (Verona)¹⁰.

⁸ והוא פה לפנינו בדפוס דף ז' ע"א. ⁴ (דפוס דף ס' ע"א.

⁵ כ"ה נכון וכמו שהגהתי בהערה הראשונה לדף ס': צ"ל בספרי (והדפס בטעות ז"ל בספרי). וכן מציאו כס' עבור שנים, יעווי"ש דף קל"ג ע"ב: „ומה שכתב וכו' כאשר פירשתי בספרי, זה הוא לשון כנודו בספרו מפי הנביאים וידר יפתח נדר וכו' — והנה אללנו לא נמצא סי' הראב"ע על נביאים ראשונים ירמ' יחזקאל משלי עזרא ונחמ' (הדפס על אלו שלשה ספרים האחרונים הוא לר' משה קמחי כנודע) ודברי הימים, ולכן כתב הח' ג"ג כמ"ע שלו (ווי"ז ח"ד 446) כי לא חקר מעולם פירוש על אלה הספרים. — אמנם מלכד מה שהבאתי מבעל עבור שנים, הנה מביא הרד"ק בשם הראב"ע כי אל שפחתם היום הוא כמשמעו (והוא בשמואל א' כ"ז) — ועוד יוחר הראב"ע בענינו כתב (מהל"ס כ"א ב'): וכבר פירשתי ענין בת שבע שלא היחה א"א. — ובפרשת תלז: ויהי נא סי שנים נדוחר אלי כאשר פירשתי במקומו. — ונס' לנבים: והעלייתו עולה כאשר פירשתי. — ונס' האזינו: ויח נעמק אילון כאשר פירשתי במקומו. — גם מביא פירושו לירמ' כס' קדושים: וכבר פירשתי כתבו את האש הזה ערידי ונבאורו הקצר על שמה מביא סי' יחזקאל (עמוד 91): ויד יחזקאל פירשתי במקומו. — גם סי' משלי (ע' 96): ובפירוש משלי פירשתי ההפך בין חכמה ודעה. גם סי' עזרא נחמ' (ע' 8): וכבר הבאתי ראיות כי נחמ' אינו זרובכל וכו' גם שם פירשתי כל ימי כרש ודקושה. וכן כס' תלז: גם הכתוב בעזרא וכו' ושם פירשתי — ונס' פתח פירוש לדברי הימים: וכבר פירשתי כי נגיד היה עליהם. ועי' מ"ש רמב"ם בענין קלאסעדיע של ערש ערך גאטניו (מחלקה ראשונה כרך ל"ד). ⁶ פה בדפוס דף י' ע"ב: כס' העבור.

⁷ הראב"ע יאמר חיזה פעמים כי יפרש בשער השלישי, והוא פה בדפוס דף ג' ע"ב דף ד' ע"ב, ח' ע"א וי"א ע"א, אך אללנו לא נמצא השער השלישי, ולא נודע אם לא הוליא מחשבתו אל השועל או גאבד.

⁹ ויש להוסיף עוד כי מציא פה כס' העבור דף ה' ע"ב: ר' אברהם בר' חייל הספרדי כס' העבור. ובדף ו' ע"ב: חכמי הדור. ובדף ח' חכמי יון סרס ושמעאל גם חלמי המלך עי' מ"ש רמב"ם כמ"ע דמ"ג (דייטש מארגענלענדישע געזעללשאפט) כרך כ"ה 397 ומ"ש הנ"מ ש"ר ז"ל בהקדמתו לם' תולדות השמים. — ובדף י' ע"ב: אלנוס. עי' מ"ש עליו רמב"ם כמ"ע המזכר כרך כ"ד עמוד 349. גם בדף ז': בן זופא, והדברים שמביא ממנו מוכח מהראב"ע בלתי הזכרת שמו בהקדמתו לסי' התורה. גם מביא בן זופא בהקדמתו לשפה ראשונה (ביהמ"ד ווי"ס 15).

¹⁰ עי' פה בדפוס דף ח' ע"ב ודף ט' ע"ב.

והנה גם ס' העבור חבר הראב"ע בשני נוסחאות, עי' צפנת פענח (אוהל יוסף פ' וישלח¹¹). ועי' הקדמת ס' שני המאורות דף ו' ¹²) — והראב"ע בעצמו מביא את ספרו זה „כאשר פירשתי בספר העבור“ בנוסח אחר (נעבען רעצענויאן) לנוסחא ראשונה של ספרו כלי הנחושת (עי' ס"ע לחברת דורשי תכמת המורה כרך כ"ד ע' 344 גם 385 וכרך כ"ה 398) והוא בכ"י מינבען 299 דף 417 עי' למטה¹³).

האפורי בהקדמתו לספרו חשב האפור כ"י מינבען 299 (גם בהקדמה האשכנזית ע' 43 לס' מעשה אפור) יאמר: הנשיא וא"ע כל אחד בסור העבור שלו. ובפסק מ"ו: והסימן לפי הא"ע נולד חי לא יתקיים¹⁴). ובפרק י"ט: בסור העבור שלו. —

ר'

¹¹) עי' מה שהעירוני לדף י', י"א. והנה מה שהכחתי שם מבעל אוהל יוסף „בנוסח השני“ נמצא גם פה ומזה נראה כי ס' העבור שלפנינו הוא מהדורא השני. והנה בדף ח' ע"א מביא ספרו כלי הנחושת והוא מהדורא ראשונה אשר חבר בשנת תק"ו (אף כי לא מלאחי שם מה שמוכח פה) כי אמנם מהדורא השני חבר בשנת תק"ח, עי' המזכיר ש"ז ע' 17. ואחרי כן באותו שנה תקק"ד חבר גם ס' העבור שלפנינו, כי בדף ט' יאמר: בשנה החמישיה למחזורינו שהיא שנת תקק"ז (כ"ל לא כמ"ש נדפס בטעות תוק"ו) לכ"ע עם ד"א תהי' תקופת ניסן וכו'. ושם ע"ב: בשנה המכרת תהי' תקופת חשירי. ולפי"ו חבר ס' העבור עוד בשנת תק"ו. ואולי עסק בחבור שני הספרים כלי הנחושת וס' העבור בזמן אחד, ולכן ז"ן מה לזה ולהסך. ¹²) אגב לעיר כי מאמר הייחוד הנדפס בס' שני המאורות, מוכח כבר בהקדמת המעתיק פי' המשניות סדר מועד להרמב"ם ז"ל. עי"ש שכתב: ופי' לגמרא ובאמר הייחוד, ועל זה העירני דודי הרב הגדול מו"ה ישראל אהרן בארנשטיין ז"ל.

¹³) זה לשונו של החכם רמ"ש: בס' כלי הנחושת כ"י מינבען 299 דף קי"ז נמצא בסוף המחנה הכ"ח (עי' נדפס ע' כ"ז) ח"ל בכ"י המשובש מאד:

אמר עלי (הוא לפי"ד עלי אבן אלרג'אל, אשר עליו דברתי במאמר ארוך בלשון חייעלקי הנדפס ברומא, וגם צמ"ע לדורשי חכמת המורה כרך י"ח במאמר על מחנה הלבנה) באלה המחנות כי לא יוכל אדם לדעת אחת שעה היא מהלילה אם יכיר, כי לעולם יעלו בלילה ארבע עשרה מחנות. ואלה הדברים הם קרובים אל האמת, אם היה אדם בארץ שאין לה רוח [ש"ל רוחב] וככה יעשה ישים למחנה שהוא ע"ו מהמחנה מהשמש שם אהן [כ"כ שם] ועכ"פ ז"ל יתן לכל מחנה שעה וששית שעה מעוותת ותוכל לדעת מחי יעלה הלבנה אחר שידעת המחנה שהיא שם שהתן לכל יום שער מן המולד או הראיה מחנה, גם זה אינו בדקדוק יפה, בעבור שיתכן היות המולד באמצע המחנה או קרוב מסוף המחנה, ועוד כי הדבר קשה הוא שלא הבינו הקדריים כי אלה המחנות אינם חלקים שווים, כי יש מחנה גדול ומחנה קטן, ובכל מקום שיש רוחב יהיה מספר הקדריים שעות [ז"ל שעות?] לעולם, כי המחנה הראשון במקום שהוא רחבו מ"ח מעלות, יעלה כלו (?) לא עלתה חצי שעה ישרה, והנה יעלה המחנה שהוא ע"ו מעלות ביוחר משעה, וככה יתחנן מעלות כל מחנה בכל מדינה. ובעבור הדבר הזה קעו רבים מהדברים [מהמדברים?] שיוכל אדם מדרך המולד לדעת רגע עלות הלבנה בכל לילה ומחי תשכב. ועוד קעו בעבור כי מהלך הלבנה ישחנה פעם במהירות ופעם בהמתנה, ועוד כי המולד אינו כאשר תשבו שהוא רגע התחברות המאורות, ככה לא יהיה פעם ציובל כאשר פירשתי בספר עבור [העבור]. עכ"ל.

¹⁴) והוא פה בדפוס דף ב'. גם מוכח שם מה שנמצא פה: „ג"ט ר"ד טורדין“.

ד' שם טוב שפרוט בספרו פירס רמונים דף מ"ח מרפוס סביוניטה [דף נ"ח מרפוס זיטאמר] יאמר: כבר ביארתי סוד זה בפ' פנחס בצפנח פ ענח כמו שפי' אותו הראביע ז"ל בספר קראו יסוד עבור וז"ל: ידוע בחכמת המלות שכל שני כוכבים וכו' ¹⁵]. —

בס' אדרת אלי' בשייצי מביאו בשם עבוד או סוד העבור ¹⁶].
עכת"ד החכם רמ"ש נ"י. —

ובמכתבו אלי' מן ^{15/12} הוסיף רמ"ש וכתב לי כדברים האלה: בכ"י ארחות חיים לר' אהרן הבהן ח"ב מאוצר ספרי גינצבורג אשר ראיתי פה ביד הח' רר' גראסס ¹⁷] זה איזה שנים דף רפ"ה ע"ב מצאתי: עבור של גוים, לשון ר' אברהם בן עזרא ז"ל חשבון הגוים מועדם תלוי כמועדי ישראל וכו' ובסדר העבור מפורש היטב כי אנתנו לברנו בחרנו הדרך הישר וברוך אלקינו שהברילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת ¹⁸] [עי' אלפראבי ע' 177] עכ"ל ועכ"ל רמ"ש נ"י. — והנה הראב"ע מביא פה בס' העבור מן ספריו אשר הכרי: ס' המספר (דף ר' ע"א), ונודע כי הראב"ע לא חבר בילדותו שום ספר רק שירים, כמו שאמר בשיר נודד הסיר אוני וכו' לפנים בנעורים הכינותי שירים (כ"ח ח"ד 138) אמנם

וכן שם פי"ד: „ואלוה אלוה על אד' הראש“ נמצא גם פה, כמו שראיתי בס' חשב האבוד הנמצא גם חללי בכ"י (עי' גם ס' החכם גראנעמאן על האשד' ע' 19) — אמנם מה שמונח בחשב האבוד פט"ו: „לטי' הקפ"ט לא נשפט“ לא מלאחי פה, רק (דף ד' ע"ג): „לטי' הקפ"ט לאחר מעונתה לדחות משפט“. וכן לא מלאחי פה מה שמונח שם פכ"ב: „והסי' חלל ח"ע ח"ב חשב"ג לכל חדש וחדש הולג“ — ונראה כי נשמע פה. —

¹⁶] וכן מלאחי בס' פנח פנח לרש"ע שפרוט הנמצא חללי בכ"י, והוא הדבר אשר הביא גם המוטוס כמו שהעירותי בדף ה' ע"ג. — ופה המקום להוסיף מה שכתחתי להעיר לדף י' ע"א שורה 4 „רק האותות הם הפך החולדות“ כי זה מונח באוהל יוסף דברים ל"ב, ד', כמו שהעיר על זה החכם רמ"ש ברשימת הקספרד שלו ע' 2171. — עוד יש להוסיף לדף ז' ע"א „ומלת חדש בחדשו וכו'“ כי זה מונח ב"כ מצעל אוהל יוסף כפי' הקדמת הראב"ע ס' כ"ג. ועי' גם ס' כ"ה.

¹⁶] מונח שם דף ג' ע"ז מה שנמצא פה דף ח': והנה אנתנו נלי ספק שקדמונינו העתיקו לנו האמת וכו'. גם מונח שם דף ד' מה שנמצא פה דף י"א ע"ג: גם אין הקביעות כפי' ראיית הלבנה על ירושלים וכו'.

¹⁷] עי' גם מ"ש החכם הג"ל במכתב חדשי להחכם גרען שנה א' עמוד 532 ושם מביא סוד העבור לא"ע.

¹⁸] נדפס פה דף ז', ע"א. ויש להוסיף מ"ש ר' דניאל הכהן כפי' ס' שארית יוסף (שאלוניקו ש"ה): וכתבו בסוד העבור כמו הר' אברהם ו' עזרא והנשיא וכו' אמנם הר' אברהם ירושלמי כתב ז"ל אמר אברהם דעת החכם הר' אברהם ו' עזרא ור' יצחק ישראלי הוא שהשעות של כל החשבונות האלה הן שוות לא מעוותות (ר"א ירושלמי כתב זאת כפי' מחזור רומניא ד' ויניא ואינוו בידי לראות זו אם מביא שם אח ס' העבור להראב"ע) — והוא לפנינו בס' העבור דף ח' ע"ג: „והנה שעות שמואל בכל תקופותיו שוות וכו' ולא יוכל טוען לומר כי שעותיו הם שעות מלאכות (ז"ל: מעוותות)“ — עוד כתב ר' דניאל הכהן: „ראיתי בס' אחד מספרי הקדמונים וכו' והר' אברהם כתב ובעבור שקדמונינו ז"ל אמרו שתקופת רב אדא ז"ל נעשה פירשו חכמי הדור כי תקופת רב אדא היא האמת“ — והוא פה בס' העבור דף ו' ע"ג. —

בס' המספר אשר באוצרות רח"ם (אוצרות חיים ע' 317) נמצא לו חידו: „אשר חכר בנו מאיר קטן שני"ס" ומה היה נראה כי כאשר חבר ספר זה היה עוד צעיר לימים (ע' גם מ"ש החכם נרעץ ח"ו 454, אמנם ס' המספר זה איננו ס' האחד הנדפס בישרון כמו שכתב שם). אך באמת בס' המספר כ"י הנמצא אצלי, מצאתי (וכן מצא החכם מהר"א ברלינער נ"י בכ"י פלורענץ): קחה (בכ"י פלורענץ: ראה 19) ספר מחוקק באמונה, ותמצא בו לכל מספר חבונה, אשר חבר בנו מאיר למאיר קטן שנים ותכם בתכונה" וזה נכון יותר מפני המשקל. גם יתכן יותר כי יאמר „חכם בתכונה" על איש אשר לכבודו חבר הספר מאשר יאמר כן על עצמו. והאיש ההוא (לא הראב"ע) היה או „קטן שנים" ואולי הוא ר' מאיר אשר יזכרנו הרמב"ם ז"ל באגרותו לר' שמואל אבן תבון „שהיה לוטר גם אצל ר' אברהם בן עזרא זצ"ל" — אם לא נגיה שם כהגדת החכם רש"י נ"י, ע' בצופה למגיד שנה י"ב עמוד 397. — עיר מביא הראב"ע (רף ח' ע"א) ספרו כלי הנחושת, ע' למעלה הערה 11. — עוד כתב פה (רף ט' ע"א) כאשר פירשתי בספרי. וע' למעלה הערה 5 כי הוא פי' שופטים אי פירושו לנביאים ראשינים הנאבד. ויתכן כי חברו לפני ס' העבור, אמנם מה שמביא ברף ז' ע"ב: „ודבר זה רמותי בפי' בראשית". וכן ברף ט', ע"א: „כאשר רמותי מקצת סורס בספר הישר שהוא פירוש התורה" — הוא קשה עד מאד, כי כאשר ראינו למעלה הערה 11 חבר ס' העבור לפני שנת תק"ו, ואיך יביא בה פי' התורה אשר מהדורא ראשונה סמנה חבר כעשר שנים אחרי כן? והנה מה שכתב „ודבר זה רמותי בפי' בראשית" נראה כוונתו על הקדמתו לפי' התורה הנדפס בכל הספרים (עיי"ש הדרך הב' וכו' ואין פי' עשה ירח למעדים וכו') והיא מהדורא האחרונה אשר השלים בשנת תתקכ"ו, ויקשה יותר איך יביא בס' העבור מה שכתב כעשרים שנה אחרי כן? — אך מצאנו כיוצא בו בפירושו על איוב אשר חבר עוד ברומא (20) (ושם חבר לפני זה פי' קהלה בשנת תת"ק) ומביא בו בסופו פירושו על שמות, כאשר הראה החכם נרעץ נ"י במאמרו המחובם המפיץ אור על סדר זמנים של ספרי הראב"ע אשר בחלק הששי מספרו תולדות היהודים (ע' 441) — ואני מוסיף כי מה שכתב שם בפ' איוב: „כאשר פירשתי בפסקי הנה אנכי שולח מלאך בריות נסורות וכו'" כוונתו על מהדורא האחרונה והיא פי' הקצר הנדפס על שבות בפראג בשנת ת"ר, כי אך שם ימצא מה שמביא ממנו בפ' איוב, לא בפירושו הארוך אשר היא מהדורתו הראשונה, (21) ופה מרחק הזמן גדול עוד יותר! — והנה לדעת

החכם

¹⁹ ע' המזכיר שנה י"ג עמוד 55 בהערה. —
²⁰ פי' איוב חבר לתלמידו ר' בנימין בן יואב (נרעץ ח"ו 441). ואולי הוא אשר יזכרנו בשיר גדוד הסייף אג"י (כ"ח ח"ד עמוד 141) „ובנימין לעיר קנאות בי העיר וכו'". —
²¹ הן אמנם כי במקור חיים ס' חזקה דף כ"ד ע"ג כתב: „זהו מנחם בנוסחא הראשונה וכו' והקדמונים אמרו כי נר"א באלמע" — והוא מה שנמצא בביתור הקצר, ולפי זה הסי' הקצר הוא נוסחא ראשונה. וכן כפי' על הראב"ע הנקרא אבן העזר לר' יהודה ליואן בר' משה המכונה משקוני חנכו בשנת קכ"ב (דלא כמ"ש הח' לונן בספרו ליע. געש. 727 כי חי בשנת ק"ס) והנמצא אצלי בכ"י, קודם לפי' הקצר נוסחא ראשונה — אמנם כבר הוכיח הג"מ ש"ר ז"ל (במ"ע הי"ג של הח' ג"ג ח"ד 281) והסכימו עמו כל חוקרי הזמן, כי פי' הראב"ע האדום

החכם גרעין, הפי' בסוף איוב הוא לקוח מההורא בתרא שלו, אמנם לא מצאנו שחבר הראב"ע שני מהירות על איוב, גם יקשה מדוע הדפיסו רק על סוף איוב פי' מהורא בתרא — ולכן נלענר, כי הראב"ע בסוף ימיו בעת כתיב פירושו על התורה, עבר גם על שאר ספריו אשר כתב בתחלה, והוסיף בקצת מהם ציונים לפי' התורה (ואולי עוד שאר דברים), כמו בס' העבוד ופי' איוב כאשר ראינו, וגם בפי' ישעיה מביא פירושו לס' בראשית, ופירושו על ישעיה כתב כעדות בעל אוהל יוסף בלוקא בשנת תתק"ה (ואין להגיה תתק"ה כרעת החכם גרעין כי לא נהגו הסופרים לכתוב כן והיו צריכים לכתוב תתקט"ו) וכן מצאתי בגליון פי' הראב"ע עה"ת כ"י אצלי בפ' וישלח, כתב ר' דניאל יע"ל: „ובסוף באור ישעיה כתב באייר שנת תתק"ה לעולם בלוקא עיר מושבי" — וכן מצא הר"א ברלינער בכ"י קאזנאטא ואנגעליקא אשר ברוסא, ושם בלוקא חזר גם ס' היסוד (22) וס' שפת יתר כס"ש בספרו שפה ברורה דף ט"ו, ומלשונו שם נראה ג"כ כי היה סתמלה בלוקא ואחרי כן במנטובה אשר חבר בו פי' צחות בתשרי שנת תתק"ו — ובכל זאת מביא גם בספרו שפת יתר „ופרשתי בס' הישר" והוא פי' התורה, ובהכרח אפוא כי הוסיף זאת אחרי כן — [והנה בעל אוהל יוסף ס' וישלח דף ל"ב ע"ב כתב: „בלוחותיו אשר חבר בלוקא וכו' ובס' הלוחות שחבר בעיר נרבונה וכו'“ ולרעת החכם גרעין חבר לוחות הראשונות בעיר לוקא בשנת תתקי"ג, והאחרונות בנרבונה בשנת 1160 למה"ט (23)

אמנם

הנדפס על בראשית ויקרא במדבר ודברים וגם פי' הקצר על שמוח הנדפס בפ"ע היא מהדורא תניינא. אמנם פי' שמוח הארוך (הנדפס עם שאר הספרים) הוא מהדורא קמא. — וכעת נודעה לנו גם השטה הראשונה מהשטה בראשית נח (אולר נחמד ח"ב 209) ולך לך (שם 223 וח"ג 152) ובמ"ע בית המדרש להח' וי"ם עמוד 14 נדפסה הקדמת הראב"ע לשטחו הראשונה [ומ"ש שם: „וד' יחזקיה לשלם הגדר" ויכוין בזה למ"ש בשידור (הקדמת גזוי אקספרד XVI) „ונדחתי לאל נדר בחיי לבלתי דת סיני זהר נחונה" — זה לא נמצא בכ"י ר"מ מונטרטרה אשר מתוכו הדפיס פי' בראשית וגם באולר נחמד ח"ב 209, כי כ"י הג"ל היא רק קצור פי' הראב"ע, וגם ההקדמה היא מקולרת, נעשה ע"י אחר מתלמידיו.]

(22) לדעת בעל מבין שפה (שפה ברורה דף ס"ו ע"ב) מה שמביא הראב"ע בס' צחות: „קרא ס' היסוד יגלה לך כל סוד שפת העצמים" הוא לקוח מספרו ס' היסוד, ואם תחמת השערה זאת, תהיה ג"כ ראייה כי חבר פי' היסוד בלוקא לפני ס' צחות במנטובה (אמנם מ"ש שם ר"ג ליפמאן: „בס' היסוד בשער הששי ואמר רב בחיי כי היא תהלקך וכו'“ איננו ס' היסוד על דקדוק רק כוונת הרב שי"ר לספרו יסוד מורה) — והנה ס' היסוד בדקדוק אשר נאכזר ימים רבים מאלו החכם פינסקער ע"י המזכיר שנה י"ג 68, ומי יתן וימצא לס' הזה גואל וידיפסנו כאשר העיר על זה החכם רמש"ש, אמנם החללת ס' היסוד אשר בכ"י פריז 1230 לפיענ"ד איננו מהראב"ע כי זה מקרוב העתיקו לי בטונו החכם צ"ג כ"י ומצאתי בו דברים כאלה: „ימוד, למיד השיחות, בודד ומחעבר" והראב"ע ישמש חמורסם בלשון: „יחברו, למ"ד השמות, עומד ויואל" ועי' מ"ש ר' יוסף קמחי בפרשו על משלי עמוד כ': מחעבר לא קן דבר וכו' וראב"ע קראס יואל ועומד, והוא הנכון" —

(23) וזנה לפיענ"ד נדקדק דבריו כי ידענו אשר היה בשנה ההוא בנרבונה. עי' בס' שני המאורות לרמש"ש עמוד ד': נולד המכוך וכו' י"ג יוס לירח מרחשון שנת תתק"ג וכו' ט"ו לורך מדינת נרבונה. ועי' גם מ"ש רמש"ש במ"ע דמ"ג כרך כ"ז עמוד 559 יצירה 3

אמנם כפי מה שהביא החכם רמ"ש במ"ע דמ"ג כרך כ"ד עמוד 342 מביא כבר הראב"ע בעצמו את הלוחות שלו, בס' משפטי המולות יאמר: הראייתך בס' הלוחות. ובס' הטעמים: בלוחות אשר חברתי, וכן מביאו בס' המולדות מבחרים ומאורות²⁴) וספריו אלה מהדורא הניינא חבר בשנת תק"ח (ס' העולם מהדורא קמא חבר עוד בשנת תק"צ כמ"ש רמ"ש במ"ע דמ"ג שם 344) והשלימים במרחשון שנת התק"ם, ע"י רשימת ליידען לרמ"ש ע' (367) וא"כ היה בלוקא כאשר חבר לוחותיו קודם לכן והנה פי' תהלים השלים בחצי אלול תתקמ"ז ברודס (החכם ר"א ברלינער מצא בכ"י פארמה ובכ"י אנגליקו: ברודנו וצ"ל ברודס) ובסירושו זה מביא פי' בראשית ושמות, וזוה רצה החכם גרעין (446) להוכיח כי חבר פי' התורה לפני זה היינו בשנת תתקי"ג כמו שנמצא בהרבה כ"י ובדפוסים הראשונים בסוף שמות: „ספר ואלה שמות חכיר לאברהם נשלם שנת תתקי"ג יקר כמו שהם" הוא נגד רעת הנ"מ שירד ז"ל אשר הגיה תתקי"ז — ולפי דברינו למעלה אין ראיה ממה שמביא בפ"י תהלים, פירושו לבראשית ושמות, כי יוכל להיות שהוסף זאת אח"כ. אמנם פה אין אנו צריכים לזה, כי פה הגנו רואים גם בהפך כי יביא בפירושו לשמות (בשפתו הראשונה) איזה פעמים גם פירושו לתהלים. ע"י שמות ז' ז': בעמוד ענן ידבר עליהם כי כבר פירשתי במקומו. ל"ג, ד': וכבר פירשתי הגם לחם יוכל תת. ל"ו, ה': ס"ם מדי נותר כמ"ם מכל מלמדי השכלתי כאשר פירשתי. ולכן יתכן כי עסק בזמן אחד בחבור פי' בראשית ושמות ופי' תהלים ולכן הראה מזה לזה ולהפך²⁵) כי אף כי השלים פי' שמות בשנת תתקי"ז, הנה התחיל פי' התורה בשנת תתקמ"ז [אחרי השלימו פי' הניאל במרחשון תתקמ"ז ברודס²⁶) כי בפ"י שמות ל"ב,

ל"ב

וסביב לזמן הוא החכם גם ללש"ק ספר אלמתי כעממי לוחות אלכרוזמי, והקדמתו לספר הנזכר הדפים רמ"ש בנ"ע הג"ל כרך כ"ד עמוד 356. — אמנם קודם לזה לא ידענו אם היה בנדרונה, כי שאלות ר' דוד בר' יוסף נרדוני, אשר שאל להראב"ע לפני שנת תתקמ"ט (גרעין 452) יתכן כי שאל ממנו נעוד היותו על אדמתו בספרד, וזו שאל ר' דוד נרדוני גם שאלות לר' יהודה הלוי (ע"י דיוואן ר"י הלוי להח' ג"ע ע' 129). ובשנת תתקמ"ח היה בספרד כאשר נראה משירו אשר הדפים החכם נייאבויער כלופה למניד שנה י"ד ע' 27. (וע"י גם המזכיר שנה י"ג עמוד 27. אמנם מ"ש שכ רמ"ש כי בשנת תתקמ"ח לא היה עוד בנדרונה המזרח מאשר לא יבוא בספריו על אינפגנינות אח ארץ מזרים — הנה בסוף ספרו שפת יתר יאמר הראב"ע כי מלא תשובות ר' אדוניס בארץ מזרים (ע"י גם גרעין 445) וכבר הראינו למעלה כי חברו בלוקא סביב שנת תתק"ה. וכן מביא מתוך תשובות דונס הגזכרים בס' לחות (תשרי תק"ז) דף ל"ו ע"א מהוצאת ר"ג ליפאמן: „ע"כ טעה שתי טעיות ר' אדוניס ז"ל שאמר כי האומר אם יש ביעקובים כיעקובנו נכון הדבר". וע"י גם בס' שפת יתר דף כ"ג ע"ב, והוא בתשובות דונס שהדפים הח' שרעטער דף 30).

²⁴) ר"י משקוני בפ"י על הראב"ע כ"י יבוא ספרי הראב"ע: „כלי נחושת, סלם המולות ראשית חכמה טעמים מבחרים עולם מולדות משפטי המולות, שאלות מאורות סוד העבור ולוחות ברית חבבת המשפמ" — ובפ' בא כחב כי שני ספרים חבר בשם סלם המולות, והאחד סלם המולות הגדול. גם מביא ממנו „ספר כחות שנות האדם ושם ביאר כל תולדותיו וכו' עד שנת פקודתו שהיתה שנת חמש ושבעים לשנותיו וכו'". — סי' יסוד מספר הדפים החכם פייסקער בספרו מנח הגקוד האשורי ע' 133. — וע"י דומה לזה למעלה הערה 11. ²⁶) והגה גם פי' תרי עשר תהלים בר"ח תתקי"ז ברודס (התק"א ברלינער מלא: בדרום

ל"ב יאמר הראב"ע: כבר פירשתי בס' דניאל וספרין פתיחין. וזה לא נמצא בשמחו האחרת לדניאל הנמצא גם אצלי בכ"י, רק בפירושו הנדרס דניאל ז', י"א: והספרים יהיו פתוחים לפניו כדרך מספרך אשר כתבת וכו' ועם דבר המלאכים ארבו' על זה וכו' כי כל הנעשה בארץ גזירת השמים הוא וכו' — ועי' י' ל"ו] ואז בשנת תתקפ"ז כאשר התחיל לפרש התורה היה בן ס"ד שנה כאשר כתב בשירו אשר הקדים לפי' התורה (נגזי אקספרד הקדמת ע' 16 ואוצר נחמד ח"ב 223): „ומספר ימי חייו שמונה על שמונה... ונדרתי... לבאר דת בהד סיני נתונה" — ולפי"ז היה בן חמש ושבעים בשנת תתקכ"ז, והוא השנה שנפטר בה, והיא כמו שהביא ממנו בעל שה"ק כי הראב"ע אסר בשעת פטירתו ואכרם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרון אף העולם, וכבר הרי"ב יסוד עולם כתב כי סת והוא בן ע"ה שנים, ובסוף פי' הראב"ע עה"ת כ"י ווינץ 31 כ"י ואטיקאן 31 פריז 177 נמצא: ביום שני בר"ת ארר ראשון נפטר אבן עזרא ז"ל והוא בן ע"ה וכתב סימן לעצמו בשעת פטירתו כתיבת ירו ואברהם בן חמש ושבעים שנה בצאתו מחרון אף (ע' רשימת קראפט ודייטש ע' 35 הקדמת ר"ג ליפמאן לס' שפת יתר ע' 22 והקדמת גזי אקספרד ע' 16 ורשימת כ"י פריז — החכם ר"א ברלינער מצא בכ"י פארמה 1224 ובכ"י ואטיקאן 249: ונפטר וכו' ב י ו ס ב' לירח אדר ראשון שנת ר"א ותתקפ"ד וצ"ל ותתקכ"ז) — ובן מצאתי בס' אבן העזר לר"י משקוני (והוא תלמידו של ר' שמרי' מנינרופונטי) על הראב"ע כ"י אצלי שכתב: „ויואל לבאר את התורה לפני מותו כי בן שבעים וחמש שנה הביר אברהם את בוראו ונתבקש בישיבה של מעלה ובשנת ארבע וששים משנותיו חברו" — ולפי"ז אין צורך להגיה ע"ת במקום ע"ה כרעה החכם גרעץ (ע' 451). — ואחרי הרברים האלה הגני לרשום סדר זמנים ומקומות אשר בהם חבר הראב"ע ספריו, באותם אשר נודע לנו איזה רשימה זמנית או מקומית, ולפי האמור יהיה על אופן זה:

בשנת תת"ק השלים פי' קהלת ברומא (ולדעת החכם גרעץ חבר או פי' כל החמש מגלות) ואח"כ כתב שם ספרו מאזנים, ואח"כ חבר ג"כ שם פי' איוב, גם תרגם שם ללשה"ק ספרי רקרוק של ר' יהודה חיוג, בשנת תתק"ב חבר ס' העולם מהדורא קסא, בשנת תתק"ה חבר פי' ישעי' בלוקא, ושם כתב גם לחות, גם חבר שם ס' היסוד וס' שפת יתר.

בשנת

ול"ל ברודס) ול"כ היה בעיר רודס אשר היא בצרפת בשנת תתקפ"ז ותתק"ח, ובהכרח כי חנר שמה פי' הסוכה, וכן נמצא בלחמם בפ' באל: „ובין העיר הזאת שמה רודס" בפ' הראב"ע דפוס ראשון וכן בהרבה כ"י, וכן בשני כ"י שזידי (רודס או רודס) וכן היה לפני בעל אוהל יוסף וכן בפ' המשקוני כ"י שזידי, אמנם בדפוסים האחרונים וכן בקצת כ"י שניו וכתבו סה בשמות לוקא במקום רודס מאשר נמצא בבראשית בפ' וישלח: „וזאת המדינה שחברתי בה זה הפי' ושמה לוקא" ופה בבראשית הנוסחה כן הוא בכל הכ"י ובכל הדפוסים (ועי' גם אוהל יוסף ס' חיי ערה ס"י למ"ד) חשבו זאת לסתירה בין פי' וישלח לפי' בל ולא ידעו כי פי' ס' שמות הוא מהדורא קמא אשר חנר ברודס, ופי' ספר בראשית היא מהדורא בתרא, אשר אז שב שנית לאיטליא והאנוכר אז בלוקא. — ודעתי זאת מתאנדת לדעת החכם גרעץ (450) מן הקצה אל הקצה. והנה בפ"י ס' בל מלחמי להר"י משקוני שכתב: „והנה ממלת ובשל

בשנת תתק"ו בחדש תשרי חבר ס' צחות במנומבה, ובשנה הנ"ל כתב ס' כלי הנחשת מהרורא קמא, גם חבר בשנה הנ"ל בוירונה ס' העבור שלפנינו. בשנת תתק"ח חבר ס' כלי הנחשת וספריו באיצמננינות מהרורא תניינא והשלימם במרחשון תתק"ט, וכפי הרשימה הנמצאת בסוף ס' ראשית חכמה כ"י בואטיקאן (רמ"ג כ"ר 381) היה ככר או ברודס אמנם גם החכם רמ"ש יטיל שם ספק ברשימה זאת. והנה מאיטליא נסע לצרפת וחבר בעיר בדרש ס' השם. בשנת תתקמ"ז בחדש מרחשון השלים ברודס פי' דניאל, ואח"כ השלים שמה בשנה ההיא בחצי אלול פי' תהלים. ובשנה ההיא התחיל שמה פי' בראשית מהרורא קמא.

ובשנת תתק"ו בר"ח טבת השלים שמה פי' תרי עשר. ובשנה ההוא השלים שמה פי' שמות מהרורא קמא. ואח"כ נסע לאנגלטיא (27).
ובשנת תתק"ח או תתק"ט בחדש תמוז התחיל ס' יסוד מורא בעיר לונדריש והשלימו בחדש אב סוף ד' שבועות. —

ובשנת תתק"ט י"ד טבת חבר בעיר אחר מאנגלטיא ס' אגרת השבת. ובעיר לונדריש כתב תלמידו ר' יוסף ממרוייל פרושו על תרי עשר והוסיף בו כמו ששמע מפיו [כ"י פארסה 470 (גם כ"י פרוז 217) משונה הרבה והיא מתלמידו כפי ששמע ממנו, עי' גם מ"ש הרב שי"ר ז"ל במ"ע לג"ג ח"ד 279] גם כתב תלמידו הנזכר קצת פרשיות מפיו הזורה נוסחא ראשונה כפי ששמע בלונדריש מפיו הראב"ע (נרעץ 447 ועי' אוצר נחמד ח"ב 222 בהערה וח"ג 152) ועי' בפ' ר"י משקוני לפ' בא דף קכ"ג שכתב: „ובחמשה ימים של חרש שבמ של שנת תשע עשרה שנה החל ליסוד מוסד חבר הספר הזה וכו' וישלימה וכו' ביום כ"ו לחדש ניסן של שנת אחת ועשרים" — ואם יש אמון בדבריו אלה (כי המתברר כתב הרבה ספורים ושמועות אשר אין לסמוך עליהם) אפשר כי פירוש זה הוא מתלמידו אשר שמע ממנו בלונרון והוא נוסח אחר מנוסחתו הראשונה (פי' יחי המובא באוצר נחמד ח"ב 223 נמצא גם אצלי והוא לתלמידו ששמע מהראב"ע) ואולי גם מה שמובא בס' דעת זקנים עה"ת בשם הראב"ע ולא נמצא לפנינו ררב שי"ר במ"ע הנ"ל 267 הוא ג"כ מנוסח זה אשר כתב תלמיד הראב"ע. והנה מענגלאנר חזר לצרפת ובשנת תתק"כ או תתקכ"א חרגם ללשהיק ס' אלמחני. ובשנת תתקכ"א י"ג מרחשון נמצאהו בגרבונה, ומן אז והלאה לא נמצא ממנו רשימה (28) עד חברו פי' כל התורה בנוסחא שנית, והיה אז עוד הפעם

עד כאשר פירשתי היא הוספת והגהה על הספר כענין חוספת ביאור והס דברי ר' יצחק בן יהודה אשר כנהו החכם בס' השם „שך יהודים" וכמו עוד שם: „בהגיע החכם א"ע ז"ל במלכות צרפת וכו' וכנסם בקרית בדרש דבקה נפש החכם ר' יצחק בן יהודה ז"ל אחרי נפש הא"ע ז"ל וכו' ויאלל החכם ר' יצחק ללכת את החכם א"ע ז"ל נע וגד וכו' — והנה החכם גרעץ העיר לנכון (446) כי חזר את ס' השם בעיר בדרש לפני בואו לעיר רודס אשר חזר בה פי' דניאל, כי שם יזכיר את ס' השם. אמנם גם בפ' שמות י"ב, ו' מביא גם כן את ס' השם, וחבר פי' שמות אחר ס' השם, וזה ג"כ ראיה כי חזר פי' שמות בעיר רודס אשר בצרפת. ועי' אוצר נחמד ח"ב ע' 222 כי נמאלל בסוף פי' בראשית שמה ראשונה: „עד כאן בא מצרפת" (27) — וכנראה בעברו מוצרפת הדדומיה לענגלאנר עבר גם דרך צרפת האפוגית, והיה אז אלל רבנו חס. עי' מה שכתב החכם מוכר"ש זק"ש ל"י בשרון לכרמל שנה שביעית עמוד 209. — (28) ואולי חזר בימים האלה אחרי שנת

הפעם באיטליא ובעת כחבו פי' בראשית היה בלוקא. אך השלימו ברומא בשנת
 תתקכ"ז, כמו שכתב בעצמו בשירו להשלמת פירושו על התורה (הקדמת גנזי
 אקספר 16 ונרעץ 449) ואז חבר שם גם ס' שפה שפה ברורה כמ"ש די רוסי
 כ"י 314 וכן ראה התר"א ברלינער נ"י. —

ובזה תמו ספריו, ותמו הפעם

גם דברי המו"ל

ש' ז' ח' ה'.

תתקכ"א מהדורא שניה לאסתר הגדסם ע"י החכם לעדנער ז"ל, ולשה"ס ואיכה הנמלא עוד
 בכ"י (ע"י המזכיר שנה י"ג ע' 41 בהערה שטה אחרת על דניאל נמלאה גם אל"י בכ"י). —

ספר העבור לר' אברהם בן עזרא

המולד. ברצותך לדעת מולד ראש המחזור או איזה שנה שתדעה מהמחזור או מולד ראש חדש שתדעה דע כמה מחזורים שלימים עברו וכמה חדשים עברו מהשנה והבנם במאות המחזורים וקח הסימן הכתוב כנגרו כמאות שעברו, גם קח סימן העשרות גם קח סימן המחזורים שלא השלימו עשרות גם סימן שנות המחזור שעברו גם סימן החדשים שעברו וכתוב הכל מור אחד מור כל מין תחת מינו והמעט הימים תחת הימים והשעות תחת השעות וחלקים תחת החלקים וחבר עם הכל ב ה ר י ד סימן לראש המולדות נגדד ואחר כן עשה מהחלקים שעות וכתבם בסוד השעות ומה שישארו מהחלקים כתבם לברם גם עשה מהשעות ימים שיהיה היום כ"ד שעות ואשר תעלינה תכתוב אותם בסוד הימים והשלך הימים שבעה שבעה והשאר תחל לספור מתחלה ליל ראשון אז תדע יום השבוע וכמה שעות שלמות עברו, ואם היו שתיים עשרה או פחותות מהם הנה בלילה או בסוף הלילה שהוא תחלת היום ואם למעלה משתיים עשרה הנה המולד ביום כן דרך המעברים, והאמת שתכתוב השעות שהם פחותות מכ"ד ותאמר כך וכך שעות עברו מתחלת הלילה ולא תחבר י"ב ללילה, ואני אגלה לך זה הסוד בשער השני כאשר אדבר על תקופת שמואל והחלקים שיהיו לך הם חלקים מהשעה.

דרך אחרת לדעת המולד

קח לך אלף שנים חמשים מחזורים וישארו בדרך חמשים שנה ולכל מאה חמשה וישארו חמשה ואתר כן עשה מאלה השנים הנשארות מחזורים ותבר הכל דע כמה מספרם חשוב אותם כאלו הם ימים והוציאם שבעה שכעה, וידע כי לכל מאה ישארו שנים ומה שישאר פחות משבעה כפלהו וזה יקרא שמור ראשון ואח"כ קח שלישית המחזורים והוציאם שבעה שבעה ומה שישאר כפלהו וזה הוא שמור שני חברו עם השמור הראשון והנחבר הוא שמור שלישי, ואם יש מחזורים שלא יצאו בשלישית אם הוא אחד שים עם השמור הנ"י יו שעות ואם שנים יום אחד גם ח' שעות עם השמור השלישי, גם קח חצי מספר כל המחזורים

ספר העבור

הם שעות חברים עם השמור השלישי ואם יש שם חצי שעה כתוב עם השמור השלישי בסדר החלקים ת'ק'מ' חלקים ודע כמה שעות וזו מחצי מספר המחזורים כי תחשוב כאלו היו המחזורים שעות בחשבונך וקח עשירתם והם שעות הוספים על השמור השלישי ואם ישאר מה שאין לו עשירית קח ק"ח חלקים והסימן כי ח"ק ל"ש ר"ל ותן לכל שעה שאין לה ק"ח וחבר החלקים עם חלקי השמור השלישי והוסף על כל החלקים חלקים כמספר המחזורים והוסף על הכל בהר"ד אז תמצא מולד ראש המחזור, ולעולם יהיו בו ארבעה חלקים אם המחזורים זוגות יהיו בו תשעה והסימן סרובע תחלת הזוג והנפרד ואחר שידעת [מולד] ראש המחזור בדרך זה, או שתקח לכל מחזור בי"ז תקצ"ה תקח לכל שנה פשוטה שעברה מהמחזור ד"ח התע"ז ולכל מעוברת ה' כ"א תקפ"ש והוצא הנחבר שבעה שכעה ומה שישאר חברנו עם ראש החבור כלומר עם מולדו וכן תוסף אי"ב תשצ"ג לרעת כל חדש שהרצה מתי יהיה מולדו.

דרך אחרת למולד קח שלישית המחזורים שעברו ואם יש מחזור אחד שאין לו שלישית קח לו בי"ז תקצ"ה ואם ישארו שנים קח ה'ט'ק"י וקח לכל שלישית יום אחד ושעה אחת וחצי שעה ועשירית שלישית המחזורים והצי עשיריתם והם שעות עשה מהם ימים והוציאם שבעה שבעה ואם ישאר בידך מה שאין לו עשירית קח לכל אחד קס"ב חלקים וחבר עם הכל כמנין כל המחזורים שהיה להם שלישית חלקים ותן עם הכל ב'ה'ר"ד או תמצא מולד ראש המחזור. **המאזנים** ידוע כי שלשים מגזרת שלשה כי העשרה והמאה והאלף הם כמו אחד והוא חשבון אי"ק בכ"ד שילמדו הנערים בספרים וכן הכל והנה שקול המחזורים במאזנים השעה ונוסף עליהם ששה נדע כמה ישארו בינינו ונעשה כן בחלקי מולד ראש המחזור אם היו כאשר ישארו בדינו חשבוננו אמת, ונקח לכל השנים שעברו מן המחזור שלשה ואם עברו מעוברות קח לכל מעוברת אחד ונתבר הכל וכן נקח לכל חרש אחד.

מאזנים אחרים. הוצא שנות העולם בתחלת המחזור ארבעה ועשרים וכן תעשה מאתים וארבעים יצאו וכן אלפים וארבע מאות וכה ארבעת אלפים ושמונה מאות והנה לכל מאה ארבעה והוסף עליהם שנים עשר וברוק חלקי ראש המחזור אם היו שווים לחשבונך חשבונך אמת, ואם עברו שנים מהמחזור הסתכל אם השנים שעברו הם זוגות לא תקח כלום ואם אינם זוגות קח שנים עשר וקח לכל מעוברת שעברה אחד וככה לכל חרש שעבר אחד וברוק חלק המולד.

דרך למולד ולקביעות בשירים שקולים *

נתיבות בית מיושרות ודורות כם מאושרות
ריו וחלך וגם תרמח וכן תחסד משומרות
הלא אב וחצי ניסן עשירית עם מעוברות
ודו אתקם למחזורות אשר בלכר מגזרות
בי"ב שלש וגם חמש ללא עבור כסידרות
גרע זה וכ"ג תתריף ובהר"ד שים לשארות
ומספר מ"ט מעברות ונ"ה מספר למחזורות
וחקף לפשוטות ב"י ומספר המעשרות

(* חלה המרחים כנר נדפסו בטרון ש"ד ע' רי"ב. ש'ו'ח'ה'.

ואז יבא לך מולד לראש תשרי כמוהרות
 ג' אר"ט לעבורים בפי נביא מסודרות
 אי"ב תשצ"ג לחדש חדש לששה ב'ד תל"ח לקראות
 לכל זוג קח לך זוג גם אדר שני אתי שורות
 אבל כסליו וגם שבת תשיתמו במשמרות
 גר"ה או לפשוטות גם היו סימן לכל הדות
 פסול אר"ו בראש שנה בכל שנה ואין זרות
 ונולד חי ימי בנה"ז רחה אותן באזהרות
 רחות אתר מעוברות כמ"ו תקפ"ט בלי למרות
 ונר"ד בפשוטה כן ואז תעשה כפי תורות
 וזה סדר כפי חשבון יסוד עבור לכל הדות
 לאברהם בנו מאיר ספרדי אבי שירות

הקביעות. הסתכל אם היה מולד ראש השנה שהוא תשרי יום ראשון ויום רביעי
 ויום ששי רחה הקביעות ליום שני לו והסימן וא צוה אותם על
 אר"ו הראש [עזרא ח' י"ז] ואם יהיה המולד ביום מהימים הכשרים להם
 שני ושלישי וחמישי ושביעי והם בנה"ז והגיעו עד י"ח שעות שלמות או יותר
 רחה הקביעות ליום כשר אם היה יום שני רחתי ליום שלישי שהוא שני לו ואם
 היה יום חמישי רחתי ליום שבת שהוא יום שלישי לו וככה אם היה המולד יום
 שבת, והשמר לך אם היה המולד ביום שני ועברו שעות המולד וחלקיו מ"ו תקפ"ט
 אז הם במספר זה רחה הקביעות ליום שלישי שהוא שני לו אם היה השנה שעברה
 מעוברת, ואם היתה פשוטה לא תרחנו עד י"ח שעות והסימן אם נולד חי
 לא יתקיים, וכן השמר לך ושמר נפשך מאוד פן תשכח דבר יום שלישי אם
 הגיע השנה פשוטה והיה המולד מ' שעות ור"ד חלקים תרחנו עד יום החמישי
 ואם היו החלקים ר"ג הקביעות בו ביום והסימן ג ט ר ד ט ו ר ד ין ואם היתה
 השנה מעוברת לא תרחנו רק אם הגיע לי"ח שעות כמשפט.

דע כי לעולם ר"ח ניסן יום א' ואייר שני ימים והסימן כל זוג בח שב ון
 חדשי השנה הוא זוג ומה שאינו זוג הוא אחד תיץ
 מן כסליו ומבת כי הסתכל לעולם כמה יש בין קביעת שנה לקביעת שנה אם
 השנה פשוטה ויש ביניהם שלשה ימים הנה הם חסרים והמעם לכסליו יום אחד
 וכן מבת ובעבור שחשבון החדש מיום שני לחדש יהיה מרחשון וכסליו החסרים
 כי לעולם מבת הוא חסר בעבור שהוא סמוך לשבת והסימן כל רס מ"ך
 ל ס ל כ א הוא חסר ורמעם פסח שהוא בניסן ועצרת בסיון והמועדים בתשרי
 ואם יש ביניהם ארבעה ימים הם כסדרן והמעם כמדרג שאר החדשים יום אחד
 ושני ימים ואם היו ביניהם חמשה ימים הם שלמים והסימן ע ר ס ל א ת
 לו שנה ת ס י מ ה, ואם היתה השנה מעוברת ויש בין קביעות לקביעות חמשה
 ימים שלמים היא חסרים ואם ששה כסדרן ואם שבעה היא שלמים והסימן ג ר"ה
 לפשוטה הו"ז למעוברת לעולם ר"ח ניסן הוא פסח הוא י"ז בתמוז הוא
 תשעה באב, שני לו עצרת שלישי לו ר"ה וסכות רביעי לו ויום שמחת תורה חמישי
 לו צום כפור הסימן א' ת ב' ש ג' ר"ק ה"צ ו' פ והמעם פורים שהוא קודם
 פסח הבא לעולם ניסן כמ"ו בו תג הפסח אייר אין בו כלום סיון בששה בו עצרת
 תמוז ב"ז בו צום אב בתשעה בו צום אלול אין בו כלום, תשרי מחחילתו ראש
 השנה בשלישי בו צום גרליה בעשירי בו צ"כ כמ"ו בו סכות מרחשון אין בו
 כלום

ספר העבור

כלום כסליו בכ"ה בו הנכה והסימן חנו כ"ה מכת בעשירי בו צום, שבט אין בו כלום אדר ב"ג בו תענית אסתר ב"ד בו פורים ואם היה יום השבת יום ה"ג התענית יום חמישי קודם השבת שהוא ב"א יום לחרש, וכן אם יבוא יום י"ז בתמוז ת"ב צ"ג בשבת ירחו ליום ראשון רק יום צום כפוד לא ידחה לעולם, ולעולם אדר ראשון גם אדר שני ימים לעולם, לא ברז פסח ולא נה"ז עצרת ולא אר"ו ר"ה ומכות וסימן ואצוה אותם על אר"ו הראש ולא אג"ו יום הכפורים ולא זב"ד פורים.

קביעות ע"ד השירים ר"ז חלקים הם חומש שעה, תל"ב הם שני חומשים, תתס"ד הם ארבעה חומשים, קח עשירית המחזור

ואם יש לך שנים מעוברות שעברו מהמחזור חברים עם עשירית המחזורים וקח לכל המחזורים יום אחד ושתי שעות וחצי שעה זה מעם הלא אב וחצי סיון עשירית עם מעוברות ואם ישארו שנים שאין להם עשירות שהם פרט פחות המעשר קח לכל אחד ארבעה ימים והוסף על הכל רביעית היום גם קח שעה אחת וחצי שעה וזה טעם יר"ו אתקם למחזורות אשר בלבד מגזרות וקח לכל שנה פשוטה שעברו מן המחזור שני ימים וחצי יום גם שלישי שעה וחומש שעה וזה טעם ב"ב שלישי וגם חומש ללא עכור כסודרות וחבר אותם וגרע אותם מששת ימים וכ"ג שעות מתת"ף חלקים ומה שישאר הוסף עליו בר"ד וערוך המעוברות על ס"ט חלקים גם ערוך המחזורות שאין להם עשירות על ג"ה חלקים גם ערוך כל הפשוטות על י"ב חלקים והוסף עליהם חלקים כמספר המחזורות שיש להם עשירות או תמצא המולד והנה החרוזים מפורשים.

הפרשיות ארבע הן פרשת שקלים וזכור ופרה ארומה והחדש הזה, התכל כי לעולם יהיה אדר הסמוך לניסן באדר מימי זכר"ו אם היה יום השבת

קוראין פרשת שקלים בו ביום ופרשת זכור בח' ימים לחדש ובמ"ו בו הפסקה ובכ"ב בו פרשת פרה ארומה ובסוף החדש פרשת החדש, ואם היה ר"ח אדר יום שני תהיה פרשת שקלים בכ"ח בשבט אם השנה פשוטה ואם מעוברת יהיה כמספר הזה באדר ראשון ופרשת זכור ב"ג לאדר כי ההפסקה תהיה כששה לאדר ופרשת פרה ב"כ לאדר ופרשת החדש בכ"ז לאדר, ואם היה ר"ח אדר הסמוך לניסן יום רביעי היתה פ' שקלים בכ"ז לשבט והפסקה בד' לאדר ופרשת זכור ב"א לאדר ופרשת פרה ב"ח בו ופרשת החדש בכ"ה בו, ואם היה ר"ח אדר הסמוך לניסן יום ששי היתה פרשת שקלים יום כ"ד בשבט בשנה פשוטה או באדר ראשון בשנה מעוברת והפסקה ב"ב באדר ופרשת זכור ב"ט באדר והפסקה אחרת ב"ז באדר ופרשת פרה בכ"ג באדר ופרשת החדש בר"ח ניסן וסימן הפסקות ו' ב' ד' ו' ז טו ב' ו' ד' ר' ו' ב' ו'.

תקופת שמואל ערוך המחזורים של המולדות על שעה ותפ"ה ושנות המחזורים שעברו השלימות והכלל שתחסר מהחשבון חצי שנה כי תחלת

התקופה מניסן וקח לכל שנה יכ"א ר"ד וחבר הכל והמר מהם ז'ט' תרמ"ב ומה שישאר חברים אל מולד אדר שני אחר שתוציא הכל כ"ט ימים י"ב שעות תשציג חלקים ולעולם תקופת ניסן נופלת בתחלת הלילה או היום או בחצים, ובין תקופה לתקופה צ"א יום ו"ז שעות ומחצה, והנה לעולם תקופת תמוז נופלת בז' שעות ומחצה בלילה או ביום או במ"ו שעות ביום או בלילה, ותקופת מכת בר' שעות וחצי שעה.

דרך אחרת הוסף על שנות העולם רביעתם וחברי הכל וחשוב להם ימים והוציאם שבעה שבעה והשאר תחל לספור מתחלת ליל רביעי או תמצא יום התקופה מהשבוע ושעתה בלא תוספות ולא מניעות ואם רצית לדעת בכמה ימים בחדש תהיה התקופה הסתכל לדעת כמה שנים שלימות עברו ממחזור המולדות וערך מספרם עלי' והוסף על הכל ח' והוציא את המחבר שלשים שלשים ומה שישאר הם ימי חרש של תקופת ניסן, ואם היתה מעוברת והגיע חשבונך ס"ו ימים התקופה היא בארד שני ופעמים שאתה צריך לגרוע יום או להוסיף בעבור הקביעות כי אם היתה השנה שלימה תגרע יום ואם חסרים הוסף יום אחד ואחד שיערת יום הקביעות הוא ידריכך בדרך הישרה שלא תטעה כי הוא יודיעך אם תוסיף על מספר החדש או תגרע. גם ידריכך חשבון לא בר"ו פסח, או הוציא שנות העולם כ"ח ומה שישאר הוסף עליו רביעותו ותחל לספור מליל רביעי וד' מחזורים קמנים יש במחזור הגדול של התקופות והסימן דב"ז הגא"ז לראשי מחזורים קמנים נראו.

דרך אחרת קח לכל מחזורים סמחורי המולדות שעה אחת גם קח שלישית המחזורים והם שעות וחברים עם אשר למעלה ואם היו בידך מחזורים שאין להם שלישית קח להם ת פ"ה חלקים ואחד שלקחת המחזורים קח גם שלישיתם והם שעות ואם ישאר מה שאין להם שלישית קח לכל אחד ש"ס חלקים וחבר הכל וערוך הכל וגרע ממנו ז'ט' תר"ס"ב' או תמצא תקופת ניסן בראש המחזור ועשה בשאר שנות המחזור בדרך הראשונה.

השער השני בטעמים הוצרכו חכמי הבולות לחלק השעה על ששים חלקים וקראו ראשונים בעבור כי יש למספר הזה חצי ושליש ורביעית גם חמישית וששית ועשירית ואין מספר פחות מזה שיש לו כל אלה החלקים וחלקו כל חלק ראשון לששים שניים וכל חלק שני לששים שלשיים ובעבור ששנת הלבנה שנ"ד יום ר"ח שעות וארבעה חומשי שעה וב' שלישיות חלק אחרי מששית עשירית השעה שהם מ' חלקים שניים ערכו קרמונינו ז"ל ששים על שמונה עשר בעבור שיהיה לכל חרש חלק והנה עלה המספר אלף ושמונים ועוד אין מספר שיש לו כל החלקים חוץ מהשביעית קרוב מש"ס ובעבור שתי שלישיות החלק הוצרכו לשלש המספר הנזכר ולכפלו על שלשה להקל על התלמידים שלא יהיה להם חלקים שניים וחלקו היום על י"ב חלקים כי אין קורם שנים עשר שיש לו חצי גם שלישית ורביעית וששית רק הוא לבדו, גם אין אחריו עד מספר רב אם לא היה מורכב משנים עשר וזה המספר יקרא זוג זוג הנפרד והוא מורכב מחשבון השוה כלו בחלקיו ואם נחבר חלקיו אלה יצא החשבון השני שהוא בעשרות שהוא שוה.

המחזור קבלה היתה ביד משפחת דוד איש האלקים שי"ט שנה משנות הלבנה כל חרש כ"ט יום י"ב שעות תשצי"ג חלקים כאשר העתיק רבן גמליאל עם ז' חרשים הם י"ט שנה משנות החמה בלא תוספות ומניעות, והנה המחזור הם רליה חרשים מחרשי הלבנה ומעם החדש מרגע התחברות הלבנה עם השמש בחלק אחד כנגד גלגליהם עד פעם אחרת וזה יקרא המהלך האמצעי, וככה עשו חכמי המולות לדעת מקום השמש והלבנה והחמשה כוכבי לכת כנגד גלגליהם ואחר כן יתקנו מקום כל אחד כנגד גלגל המולות והנה בעת ההתחברות המאודות צריכים אנו לחקן מקום הלבנה כנגד גלגל המולות בעבור כי מוצקו רחוק כמוצק גלגל המולות חמש מעלות שלימות, והנה אם היתה במרובע היסין למקום גובה גלגלה

ספר העבור

הנה תרחק השמש קרוב מר' שעות, ואם היתה הלכנה במרובע השמאלי מסקום גובה גלגלה הנה יש צורך להוסיף על המולד י"ד שעות והפך הדבר במרובע האחר ע"כ אמרו חז"ל פעמים שבא בארוכה פעמים שבא בקצרה, ובשער השלישי אתן לך דרכים שתוכל לדעת בכל חודש מתי תבא בארוכה ומתי תבא בקצרה והנה המהלך האמצעי הוא במהלך הלכנה בהיותה על מרובע מקום גבהות גלגלה ושפלותה אם היתה עם השמש או לנוכחה כי אם לא היתה כן היא צריכה לתקן אחר כנגד גלגלה הקטן שהלכנה בו כאשר אפרש בשער השלישי, ואחר שידענו שהחודש הוא כאשר הזכרתי כ"ט י"ב תשצ"ג ערכנו המספר על רצ"ה על חרשי הלכנה והנה עלו ששת אלפים ותשע מאות ותשעה ושלשים יום ושש עשרה שעות וחמש מאות וחמשה ותשעים חלקים, והנה מעם המחזור כי בהשלמות המחזור שבו המאורות לחלק אחד כל אחד בגלגלו כאשר היה בתחלה והנה מזה ההשבון נוכל לדעת כמה ימי שנת החמה ושעותיה וחלקי השעות כי נחלק מספר ימי המחזור והשעות וחלקים על י"ט והנה עלו שס"ה יום ותתקצ"ו חלקים וי"ב חלקים מי"ב נחלק אחד, ואל תשים לבך על תקופת שמואל כי בשער השלישי אפרש לך שנת החמה בראיות.

העבורים קבעו עבור בשנה השלישית אחד שנתים וחצי שנה בעבור שהתחברו מיתרון שנת החמה על שנת הלכנה יותר מכ"ז יום והם קרוב מחדש ימים גם כן בשנה הששית כי הם שני חרשים שלמים אחר ה' שנים וחצי שנה, גם קבעו בשנה השמינית עבור בעבור שהתחברו שני חרשים וכ"ג יום והם יותר מנ' רביעיות החודש גם כן בי"א וי"ד וי"ז וי"ט, ודע כי רבים קבעו העבורים בשנית וחמישית ובשביעית ובעשירית וכי"ג וכי"ו וכי"ח והסימן בהז"י ג"ח ואין בינינו מחלוקת כי אלה יחסרו משנות עולם שנה אחת ותחלת המולד וי"ד' היתה לך [אמר ב"ג האבן עזרא נתן סימן על מולד וי"ד הפסוק הזה שהוא ברברים כ"ג] ואנחנו נחל מכהר"ד והנה קביעות העבורים בשנה אחת בעצמה, ובשער השלישי אפרש לך סוד ב'ה'ר"ד ואם טען טוען הנה אתה עושה עבור אחר שנה וחצי שנה התשובה שנת י"ט על דרך וי"ד אינה מעוברת ועברו קדמונינו אדר בעבור שהיו ישראל בזמן בית המקדש מסתכלים לאביב בעבור תנופת העומר ואין צורך להזכיר למה יוסיף סימן החודש אי"ב תשצ"ג כי ימי השבוע חוזרים הלילה וכן ר"ח תתעו גם הכ"א תקפ"ט וכל שנות המחזור והמהזור והאחרים והעשרות והמאות גם האלפים ומעם להוסיף על הכל בהר"ד בעבור שהעתיקו קדמונינו שאדם הראשון אחר שתי שעות שלמות מיום ששי ר"ח תשרי בעת התחברות המאורות במהלך האמצעי כמשפט ובעבור שנברא אדם ביום הששי והנה עברו לכריאת העולם ה' ימים וי"ד שעות ויום בשנה חשוב שנה החזירו לאחור ר"ח תתע"ו סימן השנה הפשוטה והנה בהר"ד והרצפה להחל מן וי"ד' יחסר משנות עולם שנה אחת והמולד יצא לו שנה, ורתימה מן ריקי המוח שיאמרו שזאת השנה החסרה היא שנת המבול כי משה ארונינו הסירה מהחשבון.

דרך אחרת מעם מה שאמרתי מה שישאר פחות מ"ו כפלתו והוא השטור הראשון כי סימן המחזור בימים כ' ומעם לכפול שלישיית המחזורים בעבור כי סימן השעות י"ז והם ב' שלישייות יום כי ב' שלישייות בימי השקעה יצאו על כן אמרתי אם ישאר אחד שלא יצא בשלישיות קח י"ז ואם שנים יום אחד וח' שעות שהם כופל י"ז ומעם קח חצי מספר כל המחזורים והם שעות כי תקציה שהוא סימן חלקי המחזור כאשר תכפלים יעלו לשעה ומעם לקחת עשירית

בשעות

בשעות כי כאשר תחמר תקים חלקים שהם חצי שעה ישארו נ"ה חלקים והנה נ"ד עשיריתם ובעבור שנכפלו על כן אמרתי קח לאשר אין לו עשירית ק"ח חלקים שהם כופל נ"ד חלקים וישאר לכל מחזור להשלמת תקצ"ה חלקים חלק אחד הוסף על כל החלקים חלקים כמספר המחזורים ומעם להיות בו חלקים ארבעה אם מחזורים זוגות כי תקצ"ה יכפלו ישובו עשרה ואין שם אחדים והנה ישאר לעולם ד' ב'ה'ר'ד' ואם יהיה נפרד יהיה בו תשעה בעבור כי הזוגות יביאו בעשרות והא תקצ"ה עם דלית בהר"ד יעלו תשעה ומעם מרובע כי דלית חשבון כרובע וכן תשעה כאשר פירשתי במספר הזמספר.

דרך אחרת לקחת לשלישית המחזורים יום אחד משעה אחת וחצי שעה נשארו קס"ה חלקים הגה קס"ב הם עשירית שעה וחצי עשירית נשארו שלשה על כן אמרתי שיקח כמנין המחזורים חלקים, מאזנים מעם להוסיף ששה כי הם מאזני ר"ד חלקים שיש בראש המולדות ומעם לכל המעבורות לקחת לשנות המחזור לכל שנה נ"ג, ג. כי הם השארים מן תקצ"ה ומעם לכל המעבורות להוסיף אחד כי התוספות לתרש אחד במאזני תשצ"ג אחד מאזנים אחרים מעם להוציא לשנות העולם בתחלת המחזור כ"ד כי המחזור הם י"ט והנה לכל שנה א' ומעם להוסיף י"ב כי כן ישאר מחלקי כ"ד כי הם י"ט ומעם שלא תקח לכל שנים מהם שהם זוגות כלום כי לכל שנה פשוטה ישארו י"ב ומעם לקחת לכל שנה מעוברת אחד בעבור החרש הנוסף ולא ישאר מחשבון תשצ"ג רק אחד לברו.

השירים הוצרכתי לחומש שעה בעבור השנה הפשוטה שחלקיה קרובים אל ד' חומשי שעה שהם תתס"ד ומעם לקחת יום אחד ושתי שעות וחצי לעשירית המחזורים כי סימן י' המחזורים הבא תקן והנה יתברר להשלמת ז' ימים יום אחד ושתי שעות וחצי פחות י' חלקים על כן אמרתי שיחבר למנין באחרונה כמספר המחזורים שיש להם עשירית חלקים ומעם המעבורות לחברם עם המחזורות המעושרות כי השאר מהבא תקפ"ט להשלמת ז' ימים יום אחד ושתי שעות וחצי פחות מ"ט חלקים על כן אמרתי באחרונה להוסיף מספר מ"ט מעוברות ומעם וד"ו אתקיים למחזורות אשר בלבד מגורות כי סימן המחזור כ"ו תקצ"ה והשאר להשלמת ז' ימים הם ד' ימים ורביעי יום ושעה אחת וחצי שעה פחות כ"ה על כן אמרתי באחרונה להוסיף נ"ה לכל מחזור שאין לו עשירית ומעם כ"ב שלש וגם חמש כי סימן הפשוטה ד"ת תתע"ו וכאשר תחמרם מו' ישארו שני ימים וחצי יום ושלש שעות וחומש שעה פחות י"ב חלקים על כן אמרתי להוסיף מספר כ"י לפשוטה, ומעם וכ"ג תת"ף הם ז' ימים שלמים והנה חברתי אלה התרוזים בדרך שלא יתחברו חלקים רבים ויהיו שמורים בלב הקירא ולא ישכחם.

הקביעות אמרו כל חכמי העבור כי מעם אר"ו בעבור המועדים ומעם יום א' שלא יבוא הושענא רבא בשנת ומעם רביעי שלא יבוא יום הכפורים ביום א' אחר יום השבת כי גם יהיה טורח על הצבור ואל ישתומם לבך לאמר בעבור טורח צבור איך אעזוב לקבוע המועדים בזמניהם כי אם יש לך לב להבין תוכל להביר האמת מסוד העבור שאפרש לך בסוף זה השער, ומעם לרתות הקביעות מחצי יום בעבור שאין נח באדם לראות הלבנה בשקוע החמה ואם היה המולד אפילו חלק אחד קודם יתכן שתראה רק על תקות רבות כאשר אפרש לך על כן יקבעו גם אותו היום, ואם טען טוען הלא אתם אומרים כי שני ימים טובים צוו לעשות קרמנינו בעבור הספק למה לא קבעתם צום כפור שני ימים

ספר העבור

גם יש טפשי עולם מתברינו שיתענו שני ימים ואני אראה להם שלא יועיל להם תעניתם כי הוא שוא ושקר כי אם אמרנו כי עיקר הקביעות הוא על ראית הלבנה הנה יש פעמים שנקבע ראש השנה יום המישי והלבנה לא תראה במקום בעולם בליל שבת וזה יארע אם היתה הלבנה ברביעית ממקום גבוהותה ואף כי היה רחבה בנגב, ועוד כי מלה יעלה בכל מקום פחות ממעלותיו שבאו בחלקו שהם שלשים וזה הרבר יתברר לך בשער השלישי והנה אתר שהיתה ראית הלבנה בליל ראשון הנה המתענה התענה ביום שביעי ושמיני לראית הלבנה, והפך הדבר אם היה הקביעות בשנת נטר'ד והיתה הלבנה במקום מהלכה הרב ויהיה רחבה שמאלי גם במקומות שיש רחבה מעט כאשר אפרש בשער השלישי יחנן שתראה הלבנה בליל רביעי וזה המתענה התענה כפי קביעותינו יום שבת ויום ראשון והיה יום שבת יום י"א ויום ראשון י"ב לראית הלבנה ואין ברבר הזה כי הנה נראתה הלבנה בחדש טבת גם בחדש שבט גם באדר גם בניסן יום אחד קודם הקביעות והלבנה היתה גבוהה על הארץ ועמדה הרבה ליל שני והקביעות היה יום שלישי ואם אמרנו כי הקביעות הוא על המולד הנה נטר'ד לפניו ולא התענה כפי הקביעות. גם הנה פעמים אין מספר היה המולד בליל ר"ח שני ואנחנו היפלינו ר"ח ביום שלא היה המולד וזה היה באדר ראשון גם באלול פעמים, והנה התשובה הנכונה למה לא נתענה צום כפור בשני ימים שאין כח בצבור להתענות שני ימים לילה ויום כי אין לו עת לאכול בה ואם אמר הנה יש כרת על אכילת יום הכפורים עקר התשובה בסור העבור, ואחר שהזכרתי למה נפסלו אר"ו אין צריך להזכיר למה לא בר"ו פסח כי ראש השנה תחלת השנה על בן שש תשרי בלשון ארמית כמו ושריו למבנא וגם זה אבאר בתקופת שמואל וטעם כפ"ו תקפ"ט לאתר מעוברת לרעות משפץ שאם קבענו בו מועד הנה היה המולד מהשנה שעבר בי"ח שעות שלמות מיום ג' ולרעות זה שנוסף אי"ב תשצ"ג על המולד והטעם הוא מה שיחסר מרכא תקפ"ט להשלמת ז' ימים ואם עשינו זה יהיה בין קביעות לקביעות במעוברת ארבעה ימים וזה לא יחנן כי בשנה שהיא חסרה יהיה ביניהם חמשה ימים כי השני אדרים הם ב' ימים וטעם נטר'ד שאם קבענו בו המועד ונוסף ר"ח תתע"ז יגיע הסימן לחצות היום וראוי להדחות וידחה עד יום ב' ויהיה בין קביעות לקביעות לשנה פשוטה ששה ימים שלמים ואנחנו צריכים לעבר החדש ויש לנו בקבלה על דרך עבור כי כל חדש שאינו זוג לעולם רוא יום אחד בניסן והזוג זוג חוץ מכסליו וטבת וטעם השלמים או כסדרן או חסרים בחדשים אלו שהם כסליו וטבת שיהיו שני ימים או יום אחד או כסליו יום אחד וטבת שני ימים הטעם שתשרי הוא ראש לעולם הוא מלא כי חשבון חדש חדש מרחשון מיום ראש חדש שני כי היום הראשון להשלמת חדש תשרי כי המשפץ כן הוא כי חשבנו מיום שני ואם היה כסליו שני ימים יהיה מרחשון שלם, וכן אם היה טבת שני ימים גם כסליו מלא כי לעולם טבת חסר והנה שמו בתחלת השנה רבר החסרים והשלמים והטעם להיות בשנות החסרים בפשוטה שלשה ימים שהשנה שהיא כסדרן היא ש"ג' ד' ימים ויצאו הש"ן שבעה שבעה על כן ד' סימן כסדרן ובתוספות יום שלטים ובחסרונם חסרים והמעוברת בתוספות שלשים יום כי לעולם אדר שני שני ימים ויצאו כ"ח ימים שבעה נשארו ב' ימים הוסיפם על ג' סימן החדשים החסרים בפשוטה ויעלו ה' ולכסדרן ו' ולשלמים ז' וזה טעם נד"ה לפשוטה הו"ד למעוברת ויש בה שאלה אתר שהשנה פשוטה יש בה תוספות על שצ"ד קרוב לתשע שעות הנה יהיו בכל מחזור קרוב לשבע שנים ראויים לדחות שלמים והשארים

ראוים להיות כסדרן ומאין באו החסרים ולמה התצרכו להם, הצורך היה בעבור הקביעות ובאו החסרים תחת כל האדרים שנעשו שלמים והיו ראוים חצים משלשים יום וחצים מכ"ט יום ובעבור זה יתכן להיות שנה אחר שנה שלמים ולא יתכן להיות חסרים אחר חסרים או כסדרן אחר כסדרן, ומעם לרחית צום י"ז בתמוז ומ' באב וצום גדליה ליום ראשון בעבור שאלו הצומות אינם מן התורה כיום הכפורים, ועוד שלא להקריב את האבל, ומעם להיות תענית אסתר ביום ה' בהיות שבת י"ג לחדש אדר הסמוך לניסן בעבור שלא יוכלו לרחות התענית ליום ראשון כי יום פורים הוא יום משחה ושמחה והשיבוהו לאחור שיהיה קרוב יום התענית ליום הפורים והנה בא חשכון יום הששי והנה תכנס השבת והאדם בתענית, ואחרי שאיננו מן התורה גם לא תמצא במגלה כי התענו ישראל יום י"ג רק קרמונינו ז"ל תקנו כן השיבו יום התענית ליום חמישי.

הפרשיות העתיקות גם כן קרמונינו ז"ל שבאחד באדר היו ישראל משמיעין על השקלים על כן תקנו לקרוא פרשת שקלים ביום שבת הסמוכה לאדר הסמוך לניסן לזכרון גם פרשת זכור שהיה כן בעבור המן, גם פרשת פרה שהיה כן מנהג ישראל כדי שיעלו ממאי מת למקדש שיהיו^ט טהורים להקריב הפסח, ומעם פרשח החדש בעבור כי ניסן עקר קביעות השנה אם היא פשוטה או יעברו אדר כפי צורך האביב והתקופה וצרכי צבור על פי קריאת בית דין כאשר אפרש בסוד העבור, והנה קריאת הפרשה לזכר ומעם לקרוא פרשיות אלו ביום שבת בעבור שיחבר בו הצבור.

שבעה שערי הפשוטות יום שני חסרים או שלמים כי כאשר תחסר ש"ג מן שני' יהיה הקביעות יום א' ולא יתכן להיות השנה כסדרן בעבור כי יום ו' הוא פסול ויהיה יום ז' והשנה שלמה והנה ב' סימנים ביום שני, ואם היה הקביעות יום ג' לא יתכן להיות השנה חסרה כי יבא ראש השנה יום ו' על כן היא כסדרה, ולא יתכן להיות שלמה כי יבא ראש השנה ביום א', ואם הקביעות ביום ה' תהיה כסדרה ויבא ר"ה ביום ב' ולא יתכן להיות חסרה כי יבוא ר"ה ביום א' על כן היא כסדרה או שלמה, ואם הקביעות יום שבת יתכן להיות חסרה כי יבא ר"ה יום ג' ולא כסדרה כי יום ד' פסול גם יתכן להיות שלמה. **שבעה** שערי המעוברות אם הקביעות יום ב' יתכן היות הקביעות יום השבת והנה השנה חסרים לא יום א' רק יתכן היות הקביעות יום ב' והנה השנה שלמים, והנה שני שערים גם ליום חמישי שני שערים שלמים או חסרים כי יום ד' פסול, גם ליום ז' שני שערים שיהיו חסרים או שלמים לא כסדרן בעבור כי יום ו' פסול, והנה שאר שער אחר ליום ג' וזה מעמד דע כי לא יתכן להיות השנה כי אם כסדרן ומעם כי השנה היא מעוברת ולא תדחה גם נסריר כי אם ס"ח שעות לא פחות מזה והנה לא יגיע מולד תשרי הבא להרחות הקביעות מיום ב' ליום ג' והשנה מעוברת יהיה סימן השנה הבאה בט"ז תקפ"ט והנה הקביעות בו ביום.

תקופת שמואל שנת שמואל היא שנת החמה והוא אמר שהיא שס"ה יום ורביעי יום בלא תוספות ומנרעת, והנה יש בין שנת הלבנה לשנת שמואל וכ"א ר"ד וכאשר תחבר כספר שנות המחזור ותחסר מן המחזור מהלך שבעה חרשים שכל אחד מהם כ"ט י"ב חשציג או ישארו שעה אחת ותפ"ה חלקים ובעבור זה יקח לכל מחזור שעה וחפ"ה ויחסר מן המחזור ז"ט תרמ"ב וחכמי העבור השתבשו לדעת מה מעם ז"ט תרמ"ב יש מי שאמר שהעולם בכ"ה

ספר העבור

באלול בעבור שאדם הראשון נברא ביום ו' בראש חודש תשרי תחלת שעה נ' ביום בשעת מחברת המאורות ועל זה החשבון הנה נברא העולם אחר שעה רפ"ז חלקים מליל ראשון, ואחרים אמרו כי נגרע אלה השבעה בעבור שנת המבול גם זה תימה כי המבול היה על הארץ ולא על המאורות, ואחרים אמרו כי משה אדונינו הסיר אלה השבעה גם זה לא יתכן כי אין כח בנברא לחסר ממספר, ואלו אמר אדם כי מערכת שלשה על שלשה הם תשעה והיה כן בעבור כי הנביא הוסיף על זה המספר שנים הלא אלה רברי שגוען, ויש אומרים כי הלבנה הלשינה על השמש והשם גער בה ועכדה ז"ט תרמ"ב שלא שמשא, ויאמר רבי אברהם הנשיא הספרדי בר רבי חייא בספר העבור שחבר כי הירח נקרא גדול וקטון כנגד אורו כי נברא ואורו יחסר ואחר כן ילך הלך וגדול ולפי דעתי שאין הדרש כאשר אמר כי לא דרש הדורש כן בעבור שאמר הכתוב הגדולים ולא זה גדול מזה ודע כי חז"ל אמרו אין מקרא יוצא מירי פשוטו והנה כן פירש הפסוק הכתוב אמר הגדולים על המאורות שניהם כנגד הכוכבים רק האחד גדול מחבירו *) וכמוהו ושלשת בני ישי הגדולים ואליאב לברו היה הבכור רק נקראו שלשתם גדולים כנגד דוד, ואם ישעון טוען והלא חכמי הדורות אמרו כי כוכב צדק גדול מהארץ תשעים פעמים והלבנה היא חלק מל"ט חלקים מהארץ הנה התשובה הנכונה כי הכתוב לא דבר על מדת המאורות בגופם רק מפאת אורם לכך על כן קראם המאורות הגדולים, ומעם לחטאת שהוא כתוב לשם דע כי כל הטאת ואחריו למד איננו דבוק עם החוטא כמו אם יחטא איש לאיש וחטאתי לאבי והנה כן חטאת ראש חרש בעבור חטאת אחרים שחטאו לשם. והנה אפרש לך מעם הדרש כי לא יפול דבר מדברי קדמונינו ז"ל ארצה * *) ידוע בחכמת המזלות כי שנים הכוכבים שיהיה ביניהם חצי הגלגל שהם ק"פ מעלות הוא מביט נוכח והוא מקטרג עמו ובעבור זה אמרו כי הבית השביעי שהוא המול השוקע הוא בית המלחמות והנה אור הכוכבים לא יחסר כאשר יחסר אור הלבנה כי אין לה אור בראיות נמורות כי אם מהשמש לכרה ומשעה שתהיה הלבנה לנוכח השמש ואז הוא אלכסון הלבנה כאלכסון השמש וזה מעם הגדולים אז תקטרג על השמש ואז יחל חסרון אורה עד שיעדר אורה מהעולם שלנו בעת התחברות המאורות והשם צוה לעשות שעיר חטאת כי השם הוא הסכה הראשון לחסרון אורה ומי שיבין סוד הקרבנות יבין סוד זה הקרבן.

והנה אפרש לך מעם ז"ט תרמ"ב דע כי הקיפת שמואל תחל מתחלת ליל רביעי כי אמנותינו שהשם ברא המאורות מתחלת ליל רביעי כי אמנותינו שהשם מתחלת הלילה ויש מחלוקת בין ר' אלעזר ובין ר' יהושע אם נברא העולם בניסן או בתשרי ושמואל אמר שנברא בניסן ועל דרך שהעולם נברא בתשרי על כן נקרא בשם הזה שפרושו תחלה כמו ושריו למבני כי לא יקראו בלשון הקדש שמות החדשים רק בשם ראשון ושני עד שנים עשר כי ניסן עד אדר לשון כשרים על כן לא נמצאם כתובים כי אם בספרי הנביאים שגלו אל בבל ולולא כי לא ארצה להאריך הייתי מביא ראיות מן התורה שתחלת השנה מתשרי הלא תראה

*) ע"י פירושו לתורה (כנאסית ח' ט"ז) וע"י מה שכתב באריכות בתשובתו השלישית לגר הסיני אצלכ"ע לר' דוד בן יוסף נרבוני, אשר הונית ללמד החסד כמש"כ בס' שני המאורות. (ש'ו'ח'ה').

*) * זה מונח אות בלום כפירוש המיעוט סוף ע' פתחם. (ש'ו'ח'ה').
הכתוב

הכתוב אומר לא תזרע ואחר כן לא תקצור ושנת השמטה תוכיח גם היוכל בעשר לתשרי וקריאת התורה בתחלת השנה לא בחציה על כן כתיב תקופת השנה רק ניסן הוא תחלת יציאתנו ממצרים, גם קרמונינו תקנו בראש השנה זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון, וכאשר רצו המעברים לקשור תקופת שמואל עם המולד והנה יש בינינו ובין חכמי העבור האומרים כי וי"ד תחלת המולדות חצי שנה ואם נחשוב כפי דעת שמואל שהיתה תקופת ניסן שעברה בתחלת ליל רביעי תהיה תקופת תשרי אחר פיו שעות מליל רביעי והנה אחר שלש שעות מהיום והנה תוסיף התקופה על המולד יום אחד וכ"ג שעות ובחשבון זה קדמה התקופה למולד וכאשר נחסר חצי יכאר"ד שהוא תוספות שנת החמה על הלבנה בעבור כי חצי שנה יש תוספות לחשבון שמואל על חשבון העבור הנה החצי ה' תרמ"ב וכאשר נחבר יום אחד גם כ"ג שעות הנה ז"ט תרמ"ב שקדמה תקופת ניסן למולד ניסן שהיה קודם וי"ד על דעת שמואל, או בעבור שיום לשנה חשוב שנה, ומעם שיש בין תקופה לתקופה צ"א יום ו"ז שעות ומחצה הם תק"ם חלקים כי עיקר התקופה של ניסן השתוות בה היום והלילה בכל מקום ומאז יחל היום להוסיף והלילה לגרוע עד סוף היות השמש בפאת צפון הוא הנקרא מול סרמן ואז יהיה היום ארוך והלילה קצר ואז יחלו הלילות להאריך והימים לקצר ובתקופת תשרי ישתנו הימים והלילות פעם אחרת ויחלו הלילות להאריך והימים לקצר עד סוף היות השמש בפאת דרום בתקופת טבת ואז יחלו הימים להאריך והלילות לקצר וכאשר תוציא ימי התקופה שבעה שבעה יצאו כולם וישארו ז' שעות ומחצה ומשמ"ה יום ורביעי כי שמ"ר יצאו שבעה וישאר יום ורביעי שהוא ל' שעות והם ז' שעות ומחצה לכל תקופה, על כן אמרו הקדמונים אין בין תקופה לתקופה רק חצי שעה כי ימי השבוע יצאו וישוב המשמש בתחלת התקופה וכבר שמש חצי שעה כי גם ז' שעות יצאו כנגד הבוכבים ובעבור זה המעם יש בתקופת תמוז וטבת חצי שעה ואין בתקופת ניסן ותשרי שבו לעולם על דעת שמואל, וזה טעם אזנ"י ו א ט י ד ולא חשב חצי השעה כי אין צורך ומעם לקחת לכל מחזור שעה ותפ"ה כבר פרשתיו.

דרך אחרת טעם לקחת שישיית המחזורים והם שעות כי שלישיית שעה ש"ם חלקים והנה בג' מחזורים תעלה מחשבון תפ"ה שעה אחת על כן אמרתי אם ישאר להם שלישיית תקח לה תפ"ה, ואמרתי ג"כ שלישיית בעבור שישארו ק"ב חלקים והם שלישיית השלישיית על כן אמרתי אם ישאר מה שאין לו שלישיית קח ק"ב חלקים, ומעם ערוך כל המחזורים שהיה בתחלה להם שלישיית על חמשה בעבור החמשה שישארו להשלמת תפ"ה כי הנה לקחנו ש"ם גם ק"ב ישארו חמשה ומעם ז"ט תרמ"ב פירשתיו, ומעם להוציא שנות העולם שבעה שבעה כי לא שאר משנות החמה אחר שיצאו ימי השבוע כי אם יום אחד לברו ורביעי יום וזה טעם תוסף עליו הרביעית ומעם כח שנים כי לא נמצא חשבון פחות ממנו יהיה רביעית שבעה ימים רק הוא לברו ע"כ חשוב בתקופה כאשר היתה, וזה טעם המחזור הגדול להוציא תקופת שמואל כי תקופת רב ארא קשורה במחזור המולדות, אפרש גם חשבון הגוים בתקופת שמואל ומעם לקחת י"א יום לכל שנה בעבור שהוא קרוב לחשבון יכאר"ד ומעם להוסיף עליהם שבעה ימים משעה ותפ"ה יותר ממ"ו שעות הוצא מהם ז"ט תרמ"ב ישארו ח', ומעם להוציאם שלשים שלשים כנגד ימי החדש ואם תאמר הלא החדש פחות מחשבון זה דע כי גם אנחנו הוספנו בכל שנה קרוב לשלש שעות כי חשבנו י"א יום שהוא יום אחד והוא

ספר העבור

דרך קרובה ומעם רביו הגאון כי כאשר תחלק ב"ח על ד' יעלו מחזורים שבעה קמנים ולמה חלקום על ד' כי לא יחבן יום שלם מרביעית היום פחות מר', והנה יש בין ראש חדש מחזור קמן לראש מחזור קמן שני לו לעולם ה' ימים כמשפט יום אחד לכל שנה והרביעית יום אחד הנה עלו ה' ימים והלוהות של ימי החדש עשויות בדרך החוקה.

תקופת רב ארא כפי דעת חכמי העבור הגרולים כי לעולם תהיה התקופה טרם תג הפסח ועקרים כי מחזור המולדות שהוא י"ט שנים משנות החמה הן י"ט שנים משנות הלבנה עם ז' חדשים בלא תוספות ומנרעת ואחר שידענו על דעת רבן נמליאל כמה ימי החדש ושעותיו וחלקיו הנה נוכל לידע כמה ימי שנת החמה, והנה היא שס"ה יום וה' שעות תחקצ"ו חלקים י"ב שניים והשני [קרוב] לד' רגעים להיות החלק נחלק על י"ט, והנה יש בין שנת שמואל ושנת רב ארא פ"ב חלקים וז' שנים מחשבון י"ט, גם דעת רב ארא שהעולם נברא בניסן ובעבור כי על דעת העבור היה המולד וי"ד, הנה היה מולד ניסן ליל ד' ט' תרמ"ב בעבור כי חסרנו מחשבון המולד סימן חצי שנה שהוא ביד תליח, גם הוא אומר כי המאורות נבראו בתחלת ליל ד' והיתה הלבנה חסרה, והנה קרמה השמש ט' תרמ"ב קודם המולד על כן היא תקופת ניסן בתחלת כל מחזור קודם שעות אלו ואלו החלקים הנזכרים וכשנחסר שנת הלבנה משנת החמה על דעת רב ארא, הנה ביניהם י' כ"א קה"א י"ב שניים להיות החלק נחלק על י"ט, ובעבור שיש בחלקים חלק אחד ואנחנו צריכים לחלקו על ארבע תקופות השנה התצרכנו לערוך י"ט על ד' ועלו ע"ז, גם ערכנו י"ב על ד' ועלו מ"ח שניים, על כן אמרתי כי התוספות על כל שנה יכ"א קב"א מ"ח שניים, וכשנחלק מספר זה על ארבעה לדעת כמה יש בין תקופה לתקופה יעלו ב' ימים י"ז שעות נשארה שעה גם קב"א והם אלף ור"ח, חלקנום על ד' עלו ש' ושאר חלק אחד עשינו ממנו שניים שהם ע"ז והוספנו עליהם מ"ח ועלו קב"ד, חלקנום על ד' ועלו ל"א שניים, ואחרים אמרו שיש בין תקופה לתקופה ב"ז ש' ראשונים, גם נ' שניים גם נ' שלישיים והמספר יצא שוה, רק מה שהזכרתי הוא הקרוב, ובסוד העבור אפשר לך סוד התקופות, ובעבור שאמרו קדמונינו ז"ל שתקופת רב ארא בצנעא פירשו בו חכמי הדוד כי תקופת רב ארא הוא האמת, ובעבור שידוע יודע תקופת רב ארא מתי חגגם השמש במול מלה יוכלו המכשפים לעשות מעשים נרולים בעולם, גם אלה לא דברו נכונה כי תקופת רב ארא איננה כאשר חשבו כי היא כנגד נלגל המולות איננה רק כנגד נלגל השמש שמוצקו רחוק ממוצק הארץ, והנה נמצא המוצק משתנה בכל זמן ודבר זה הוא ברור אצל חכמי המולות בראיות לא יוכל איש להכחישם, ולפי דעתי שהיתה בצנעא בעבור שיוכל לדעת איש כל אשר יהיה בארץ בדרך חכמי משפטי המולות.

חשבון הגוים מועדס תלוי במועדי ישראל כי לעולם יהיה בתוך שבעת ימי המצות ותחלת ספירת העומר כפי דעתם מיום הראשון כי הם יפרשו מכתרת השבת שהוא יום השביעי ע"כ יהיה להם חג שבועות ביום ראשון, וכן יעשו אחינו המכחישים דברי חכמינו הצריקים המעתיקים רק בשנת ה' למחזור, גם בשנת י"ו ירחק מועד הגוים מן מועד ישראל קרוב מארבעה שבועות והסימן וה"י' כלא היו ואזכיר לך מעמם הם יאמרו שהעתיקו שלא יקבעו מועד טרם עבוד שני שלישיות חדש מרפיו כי טרם מספר זה לא תבא השמש במול מלה כי הם יודו מה שהעתיקו קדמונינו ז"ל כי עקר עבוד השנה על התקופה כי

האביב

האביב תלוי בשמש כי היא הפקדה על התבואה וכן הכתוב אומר וממנד תבואות שמש והם צריכים להיות המועד בהצטי חרש הלכנה ומעם חרש האביב שתהיה השמש במזל מלה ולעולם יכנס ראש חרש אפריל אחר ז' ימי תקופת שמואל אין בו ספק, והנה בשנת ה' תהיה תקופת שמואל אחר צאת כל ימי חג המצות, והנה היא חצי חרש לבנה כי הכתוב אמר בחמשה עשר יום לחרש והשמש לא נכנסה כפי חשבונם במזל מלה ע"כ הוצרכו להוסיף חרש אחד להיות הספירה מיום הראשון אחר חצי חרש הלכנה והשמש במזל מלה, והנה זה רבר ברור כי לא תמצא שתרחק התקופה כל המרחק הזה כי אם בשתי השנים הנזכרים ומעמם ירוע כי כג' שנים אע"פ שקבענו חרש נוסף עוד שארי ימים חוספות ובשנת ה' התחברו הרבה ולא כן בששית כי היא שנת עבור ולא כן בשביעית כי קרמה עבור, והנה בשמינית שהיא עבור יחסרו עוד ימים להשלמת ג' חדשים, והנה בשנת י"א יהיו קרובים אל האמת כי ל"ג החוספות היתה בעבור המנרעת, והנה בשנת י"ז שהיא המישית היתה החוספות הגדול כמו השנה החמישית וזאת החוספות השתוותה בסוף המחזור בעבור שיש שנה פשוטה בין שתי שנים מעוברות ובסדר העבור אפשר לך היסב כי אנחנו לברנו על דרך הישרה וברוך אל ה'ינו שהבדילנו סן התועים ונתן לנו תורת אמת ודע כי אין לשמש חרש ולא אל הלכנה שנה רק השנה תלויה בשמש לברה, וכשבקשו המחשבים החדשים בחשבון הלכנה לא מצאו קרוב אל שנת החמה כי אם י"ב חדשים וכן עשו הנוים בעבור כי שנתם הוא שנת החמה ומצאו בשנת החמה י"ב לבנות חלקו ימי השנה על י"ב להיות חדשיהם קרוב מחדש הלכנה על כן ל' יום חדש א' ויש מהם ל"א ואע"פ שקבעו חרש אחד קמן בעבור מהלך השמש שהוא הרבה רק עשו יותר ממה שהיה ראוי, והנה הישמעאלים בעבור ששנתם שנת הלכנה יתחלף זמן מועדם פעם בקיץ פעם בחורף כי ל"ג שנים משנות החמה הם ל"ד משנות הלכנה.

סוד העבור

בוקר עריך לשם תחנות אולי יפתח עיני לבך להביר האמת מכחישי העבור חכרו ספרים אין קץ להם ואת כולם ישא רוח כי הם נשענים על משענת קנה רציון כי אין בתורה גם לא במקרא מפורש איך היו ישראל מחשבין המועדים וחשבון החדשים והשנים, והנה בן זיטא* משש בתורה כאשר ימשש העור באפילה ולא מצא כי אם לאותות ולמועדים וזאת עולת חרש בחדשו והכתוב אומר חרש האביב ותג הקציר ותג האסיף ואמר דוד עשה ירח למועדים, וכל העולם יודו כי במאורות והכוכבים חשבין הימים והשנים וכן הכתוב אומר והיו לאותות ולמועדים, ועוד מי יאסין לה"ו וי"ו ולמועדים נוסף כפי הפצו, ועוד מה יועילו לו כל הדברים האלה כי הכתוב לא פירש רק שדם מועדי אל ומלת חרש בחדשו איננה כמו שפירש לפי הפשט כלא פועל או שם הפועל רק מבנין הכבד הדגש באמצעיתו כי לא יאמר אחרוש ולא תרוש והלא ידע כי מעם חדש בחי'שו כל חדש וחדש בזמנו כמו שכתב רבר יום ביומו, ועוד אין בכתוב זכר לירח שישוב חרושו לו ולהיות הפסח באביב ושבעות בחג הקציר מה יועילנו

* הזכירו הראשונים בפרושו על המורה שמוס כ', כ"ג. כ"א, כ"ד ול"ה. וכ"ז, כ"ח. — אמנם מה שמביא ממנו פה, לא מלאחי נמקס אחר. ש'ו'ח'ה'.

ספר העבור

כי אנחנו שאלנוהו לפרש לנו איך נחשוב החרשים כי הכתוב אומר בחמשה עשר יום לחדש ואין פירוש עשה ירח למועדים שעשהו השם בעבור המועדים כי עקר המזמור איננו רק לספר מעשה בראשית על כן החל במלת עושה אור בשלמה כמו ויהי אור ודבר זה רמזתי בפירוש בראשית רק לא יבינהו אחר בני אלף, והנה על דרך הפשט עשה ירח למועדים איננו כי אם בעבור שיתחדש הירח למועדים ידועים ולא כן השמש ולא כן הבוכבים ולא כן בריאה בעולם, ולולי שאין לי הפץ להאריך כבר הייתי מבאר לך מעט שמש ידע מכואו ולמה הזכיר מכואו ולא מוצאו, ואם רדפנו אחריו שיפרש הכתוב כתפצו מה יועילנו כי אנחנו נחשוב החרשים כפי הקביעות ואחרים כפי הראיה ואחרים כפי המולד אמצעי ואחרים כפי המחכת באמת שהיא כנגד גלגל המזלות ואחרים מליל מלאת אור הלבנה עד שובו פעם אחרת כן, והנה הכלל אין ראיה נמורה בכל המקרא איך היו ישראל מחשבים המועדים, ואם מען מוען והלא חכמי המשנה יודו על ראית הלבנה, התשובה אם היה ערות המשנה נכונה בעיני זה המוען הנה הם מעידים על האכזב והתקופה ועל צרכי צבור וסוף רבר המעתיקים אמרו כי קריאת המועדים תלויה בכ"ד על כן דרשו אשר תקראו אהם בעבור היותו חסר * וגם אני אתן לך ראיה נמורה בדברי הימים על רבניהם שהוא אמת ידענו כי חזקיהו המלך צדיק נמור היה כי כן העיד בו הכתוב ומצאנו שעשה לפי דעת מי שאין לו דעת שיאמין בדברי הקבלה שלשה דברים קשים, אחד שלא הקריב הפסח במועדו ויש עליו ועל כל ישראל המהורים ברה, והשני כי אכל והאכיל חמץ בפסח והבלל בתו המצות, והשלישי שעשה פסח שני שבעת ימים מצות תאכלו אשר לא כתוב בחורה כי הטמאים ישמרו חג המצות עם ישראל לעולם ואינם עושים פסח שני כי אם יום אחד עד חצי הלילה כמשפט הפסח הראשון כי כן ציה השם, ותחלה הפרשה הוכיח שאמר הכתוב ויועץ המלך ומי שמע כזאת לקחת עצה בדברי המועדים אם היתה קבלה בידם שישתכלו באכזב ולראות הלבנה ובעבור שלא התחברו רוב הקהל עבר את השנה ואין זכר לאכזב כלל ולמה חשש לרוב הקהל שלא התחבר והיה מקריב הפסח במועדו, והנה כי הדבר תלוי בכ"ד, גם הוא חכם גדול היה, ואם מען מוען הנה חכמים לא הודו לו התשובה דע כי השם הורה לו על כל אשר עשה, ואלו לא היה כן היה הכתוב מזכירו, ועוד כי הנה נגע את העם שאכלו הפסח שלא ככתוב, ואם לא היה הפסח מקובל לפני השם לא נגע את הטמאים אתר שאינו במועדו, ועוד שהחפץ עליהם חזקיהו והשם שמע תפלתו וקדמוניו ז"ל לא תפשוהו רק בדבר קל כי עבר ניסן בניסן ופירושו שהיה מנהג ביד שישתכל בסוף חדש אדר אם צדיק לעבר את השנה והוא שנג שגנה קטנה לא עבר את השנה בסוף אדר כמשפטו עד שנכנס חדש ניסן והוא עבר השנה ולא היה פסח שני כי אם ראשון ואם מען הנה שם כתיב בדבר יי, והנה לאות כי ישעיהו הנביא היה בזמנו והוא צוהו שיעשה כן התשובה אלו היה כן למה החל במלת ויועץ, והנה המועדים תלויים בדברי הנביאים ולא היתה להם כלל קבלה והמוען הזה אולי יעיד משנתו ויסתכל כאשר דבר יי אך יקם יי את דברו כי הכתוב ידבר כפי מחשבת המרבר כמו והאנשים רדפו אחריהם, ועוד כי אנתנו נודה כי תורה שבעל פה היא דבר יי הל"ם ואין הפרש בין תורה

* עי' יס' הראש' עה"ט (שמות י"ב, ב'). ושם הניח גם חס יאודה הספסו.---

(ש'ו'ח'ה').

שבכתב ותורה שבע"פ והאומרים כי המעתיקים הוסיפו ונרעו כן יוכל המוען לומר כי כל התורה מידם קבלנו, ועוד בדברי יהונתן שהחדש שני ימים והאומרים כי מחרת החדש השני הוא חדש אחר הכתוב יכתישם שאמר גם מתמול, גם היום, גם יש אומרים השני לחדש והלא עשה סעודה מזבחי שלמים כמו ביום הראשון כי אלו היה מנהג שאלו לעשות כן יום מה טעם ונפקדת כי יפקד מושבך, ויהודה הפרסי* (חבר ספר ואמר כי שנות ישראל היו מחשבין לחמה בראותו כי לא מצא ראיה על שנת הלבנה כמה חרשים היא ואם לא שחשכון הלבנה הוא הנקבע ומי אמר לנו שנמפור ל' יום ואם נקבל עדות החדש מפי גרים ונשים ואב ובן ואצל מי יעירו העדים והנה ישראל בכל עיר ועיר וראית הלבנה תשתנה בכל מדינה ומדינה כאשר נפרש בשער השלישי, וזה תימה גדול שמצאנו פירש משה ננעי המצויע באר הימיב שהוא אדם אחד ואין חיוב כרת ואיך עזב דברי המועדים שכל ישראל חייבים לשמרם והנה כרת על דבר הפסח והמצות ויום הפורים ועוד שהרבר הלוי על כל זמן וזה לנו האות כי סמך על תורה שבע"פ, והנה אנתנו נאמין כלי כפק שקדמונינו העתיקו לנו האמת ועוד אם דבריהם אמת ואנתנו עשינו כאשר אמרו לנו אבותינו הנה יצאנו מידי חובתינו, ואם אמרנו שלא עשינו האמת אין פשע לנו כי לא יכולנו לעשות דבר אחר כי לא מצאנו בדברי הנביאים על מה נשען, ואף כי ידענו שקדמונינו היו צדיקים גמורים והנה גם יהודה הפרסי לא אמר אמת כי מלת חדש תכתישנו כי מה יתחדש השמש בכל חדש, ועוד מי יגיד לנו כמה היא שנת החמה כי הנה מחלוקת גדולה בין חכמי הורו ובין חכמי יון ובראשם תלמי המלך כי יאמרו חכמי הורו כי שנת החמה היא הימים הירועים ורביעית היום ושלישית וחומש שעה והנה יום בקרוב ק"ב שנים נוסף, והנה חכמי פרס אמרו כי התוספות על הרביעית יום אחד בקמ"ז שנה, ויש חכמי ישמעאל אומרים כי התוספות על הרביעית יום אחד בק"א שנה** (ותלמי אומר כי השנה חסרה מרביעית היום חלק אחר מ"ש ועל תקופת רב אדא קרוב מחלק מש"ם ורעת תלמי קרובה לדעתנו וחכמי ישמעאל גם כן הטיב דקרקו ויש מהם אומרים כי יחסר יום בק"ו שנים ואחרים אומרים בק"ל שנה, והנה תמה גדול כי הנה זה יוסף על רביעית היום וזה יחסר והנה יבוא בס' שנים קרוב מיום לפי שקול הרעת והלא יכול לברוק בזה הקל שבקלים ואף כי אלו החכמים שהיו חכמי המדות ודקרקו כהוגן, והנה אנלה לך הסוד הזה ושים לבך לדעתו דע כי שנת השמש תתחלק לשלשה חלקים החלק האחד מעת היות השמש החלק ראשון ממקום מחברת השנים נלגלים הנבוהים ואז ישתוה היום עם הלילה וזאת היא שנת תלמי וחכמי ישמעאל, והחלק השני כנגד נקודה בגלגל השמש שמוצקו רחוק ממוצק הארץ וזאת היא שנת פרס, גם יש בחכמי ישמעאל מונים כן, והחלק השלישי הוא מעת התחברות השמש עם כוכב אחד ממנה המזלות וזאת היא קרובה לחכמי הורו, והאמת שהוא חלק בק"ג וכבר הבאתי ראיות על דברי אלה בס' כלי הנחשת ולא נוכל לדעת מן התורה ומן הנביאים כמה שנת החמה: ואל תשים לבך אל תקופת שמואל שאומר כי התיספות רביעית יום בלי תוספות ומגרעת כי איננה תקופת אמת כלל, ויתכן ששמואל ידע זה ותקן זה בדרך קרוב לאנשי הורו כי

* עי' בהערה הקודמת ועי' בהגרת הסנה להלאנ"ע (כ"ח ח"ד, 162).
 (ש"ו ח"ה').

** זה מונח בלתי יוסף על הלאנ"ע במרשח כפר דף ק"א. ש"ו ח"ה'.

ספר העבור

אין יכולת בידי האדם להבין חלקים ראשונים ואף כי שניים, ואני ידעתי כי כל חכם שיראה דבר זה יתמה על אלה הדברים שרברתי על תקופת שמואל או ילעני, ואני אומר לו תמה ממך איך לא היו לך עינים לראות והלא אומר הכתוב על פי שנים עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר ואני אתן לך שבעה עדים, נאמנים מכהישים תקופת שמואל, העד האחר שאמרו חז"ל כד חזית דמשכה תקופת טבת עד שתכר בניסן עברה להיא שתא ולא תחוש לה וזה אמת בעבור הנופת העומר כי העומר הוא האביב והאביב חלוי בשמש והנה אנחנו היום בשנת ה' למחזור המולדות בשנת י"ז יעבור חג המצות כולו ועוד לא באה תקופת שמואל והנה עבר החג והשמש לא באה במזל טלה ולא השתוה היום וז' לילה והנה לנו בשנת עולם ונהיה בחשבוננו לעג וקלם לסביבותינו כי הקל שבקלים יראה כי כבר השתוו היום והלילה בקרוב מ"א יום הלילה הלילה דג חשבוננו אמת ואין לנו צורך לתקופת שמואל.

והעד השני שאמרו תקופת שמואל בפרהסיא ותקופת רב ארא בצנעה ולא יתכן שתהיינה שתי התקופות אמת כי יש ביניהם קרוב סה' ימים ורחוק הוא שתהיה התקופה שידעוה אפילו התינוקת שהיא בפרהסיא והיא קלה היא האמת, ואשר היא בצנעה ולא ידועה כי אם לחכמים טעם היא שקר. והעד השלישי שהתחברו מן שעה ותפ"ה בכל מחזור קרוב מ"א יום אולי וירועונו אזהבי הקופת שמואל מה נעשה בהם, והעד הרביעי שהיא נשתת לעיני השמש הזאת כי כל משכיל יוכל לראות זה בכלי הנחשת גם בצל אחר שידע כמה רחב ארצו ובנשות השמש לסוף דרום או צפון יוכל לדעתו בצל והנה יוכל לדעת היום שישתוה היום עם הלילה והנה השמש נוטה מסוף צפון ועוד לא באה תקופת תמוז לשמואל קרוב מ"ס יום והפך הרבר בתקופת טבת והנה הצל לעד נאמן, והעד החמישי שחלק התקופות בחלקים שווים וזה כנגד גלגלה רק כנגד גלגל המזלות לא יתכן כי הנה יש בין תקופת ניסן לתקופת תמוז יותר טציג' יום ותקופת תשרי לתקופת טבת פחות מפי"ט יום, והנה ירענו בכירור בדאיות נמורות אע"פ שהגיע השמש לרביעית גלגלה מראש מזל טלה כפי חלקו הימים יארכו עם היות השמש כנגד רביעית גלגל המזלות.

והעד הששי מפאת האורך כי תקופת שמואל על ירושלים והנה בין ירושלים וזאת המדינה הנקראת ויר ונה יותר מב' שעות והיא מערבית ובשעת זרוח השמש על ירושלים הנה פה לילה עד ב' שעות, והפך הרבר ב נ ד א ד כי הנה בין בגדאד ובין ירושלים יותר משעה וחצי ואם היתה תקופת שמואל בתקופת ניסן לפי דעתו בתחלת היום הנה היתה במדינת וירונא בימי מהלילה שעבר ויתה כאנגלא טירא בשעת י' מהלילה גם בתשיעית ובבגדאד בשעת ב' וכן תשתנה מדינה ממדינה ועיר ועיר ולא נוכל לכחש האמת כי היא נודע והעד עת קדרות הלכנה והשמש שיהיה במקום בחצי היום או בחצי הלילה ובמקומות אחרים קודם חצי היום ואחר חצי בשעות רבות.

והעד השביעי מפאת רוחב המדינות כי עלית מעלות גלגל המזלות ישתנה בכל מדינה ומדינה על כן יארכו הימים ויקצרו, והנה שעות שמואל בכל תקופותיו שוות וזה לא יתכן כי אם אמרנו שתקופתו אמת וחלקי ימי כל התקופה שווים ותקופת תמוז ז' שעות ומחצה מהלילה הנה תהיה בירושלים בשעה העשירית מהלילה ובמדינת וירונא בשעת י"ב ובאנגליטירא בשעת ב' מהיום ולא יוכל מוען לומר כי שעותיו הם שעות מאותות כפי כל לילה וכפי כל

יום כי בחלקים שווים חלק הכל בשוה על כן יתעו האומרים שהמולד יהיה בכך שעות מהיום כי יוציא אל הלילה י"ב שעות, והאמת שיאמר שהמולד יהיה רחוק כך וכך שעות ישירות מתחת הלילה ועוד אפשר זה, ואם מען טוען אנה נמצא חכם כשמואל שאמר נהיה לי שבילי ררקיעא כשבילי דנהררעא הנה התשובה לפניו שלא ירע סוד נולד קודם חצות ועוד אפשרנו גם דברים רבים בכריתא שלא [כאמח] כי הוא על דרך חכמי ישראל שאמרו שרקיע נמוי כקובה והנה ר' יהודה הנשיא הורה לדברי חכמי אומות עולם, אולי ישיב הלא הלכה רווחת היא שאין תקופת ניסן נופלת רק בחתלתל היום או הלילה או בחצים ואין תקופת רב ארא כן שאחה מודה כה יש להשיב שההלכה דברה על דעת שמואל, וכמהו במסכת ברכות שכבר נפטר באהבה רבה, אולי יאמר עוד אם דברך אמת הנה כל ישראל במזרח ובמערב יטעו כי כולם נשענים על תקופת שמואל, התשובה דע שאם היתה תקופת שמואל אמת, הנה כל חשבון עבורנו שקר ומועדינו ותעניותינו כזבים בלם הלילה חלילה והלא טוב לנו להיות עבורינו אמת ומה נחוש לתקופת שמואל כי לא חטיב ולא תרע, ואשר יחשבו כי כל האוכל או השותה בשעת התקופה ינזק ויתגפה דרש הרורש הוא, כי הנה חכמי המולות שידעו דעת ברורה תקופת האמת לא אמרו שזיוק כל מאכל או משתה בשעת התקופה ואין דרך ברבמת התולדות שהזיוק התקופה כלל ודרש שנשתמו יצחק ובת יפתח יש לו סוד כי לא נשתמו כאשר פרשתי בספר *) וכבר שאלו חכמי קראן לרבינו האי ז"ל למה נהגו שלא לשתות מים בשעת התקופה והשיב נחוש בעלמא הוא כי בעבור היות התקופה תחלת השנה על כן לא נהגו היהודים לשתות בה מים בעבור שאין להם רמים, על כן יאכלו כל מתוק להיות שנתם מתוקה, ואני אומר מתוקה שנת העובר השם בכל רגע ויש מהגאונים שאמר על התקופה כי לא נחש ביעקב ולא קסם אבל הקרמונים תקנו אלו הרברים להפחיד שייראו מן השם ולא יוסיפו הרשעים לרשוע וישובו מררכם למען יצילם השם מהארבע תקופות כי ירענו כי כל דברי חכמינו אמת כאשר הם כמשמעם או יש להם סוד מתום כאשר רמותי מקצת סודם בספר הישר שהוא פירוש התורה *) ובעבור ששנת הגוים כשנת שמואל אוכור דבריהם כי הנה בשנה החמישית למחזורינו שהיא שנת תתקו לבריאת העולם עם ארבעת אלפים תהיה תקופת ניסן על דעת שמואל בתחלת יום ד' כ"ג יום בניסן, והנה יהיה ט"ו יום לחדש בי"ח יום לחדש ט"ו והשמש לא נכנסה עוד במלה כפי חשבון הגוים, ע"כ הוצרכו להיות מועדם אחר

* ז"ל בספרי כמ"ש באגודרהס סוף ענין התקופות. ועיי"ש שהביא כל דברי הראב"ע שלפניו אך בקצת שינויים, ונס נשנוי סדר דבריו. ועי' גם אגרת השנת להראב"ע (כ"ח ח"ד ע' 164) שהביא שם ג"כ תשובת רב האי ז"ל. ועי' אופה למגיד שנה י"ג עמוד 159. ש'ו'ח'ה'.

* * * מלבד מה שמאלו בראש הקדמתו לפי' התורה: ,, זה ספר הישר", הביא בשם זה בספרו שפה ברורה ד' מ"ג ע"ב: ,, כאשר פירשתי בס' הישר" ובספרו שפה יאר (ד' י"ח ע"ב מדעם ספדי"מ ח"ג): ,, ופרשתי בס' הישר" כמו שהעיר על זה המפרש ר' נביראל ליפמן. אמנם מה שכתב שם בהערה כי החכם גדל' לא הדפיס בשלימות אח אגרת השנת יען לא נמצאו בה כל דברי הראב"ע המובאים באגודרהס, לא כן הוא, כי אמנם גדל' הדפיסה בשלימות, אמנם האגודרהס לא מאגרת השנת רק מס' העבור שלפניו לקח דבריו, ואלו משיהם יחד.

ספר העבור

חצי חרש האחר ולפי תקופת רב ארא כאשר הראיתוך בשער הראשון תהיה התקופה ביום ראשון של חג המצות וזאת התקופה היא כנגד גלגלה, גם היא צריכה שני תקונים כי תקופת האמת היתה בשעת ז' מיום ששי שהוא י"א בניסן והערד כלי הנחשת למראה עינים גם בצל כי אז יהיה בוירונוא בלונברדיאה שאני דר בה היום כחצות היום צל כל רכר ככוהו בעבור שרהב מדינה זו מ"ה מעלות, ודע כי חשבון הנוים שהשמש לא תכנס במלה עד עכור שהי שלישיות חרש מרבו היה אמת בימים קרמונים רק היום הוא שקר כי ביום י"ד לחרש מארסו תכנס במלה ואחר קיל שנה מן היום הזה תכנס ביום י"ג לחרש מארסו, אולי ישאל השואל הנה השמש הולכת אהורנית.

התשובה דע כי מהלך השמש לעולם ישר רק המוסד שנבנה עליו הבנין הוא שוא שאמרו הגוים כי שנת ההמה היא שס"ה יום שלמים ורביעית יום והיא פחותה מזה המספר שתי שלישיות חמישיות שעה ושתי שלישיות שלישית חמישית שעה, והנה אם הבאתי ראיות ע"ז יארך החבור, והנה בשנה הזכרת תהיה תקופת תשרי לפי דעת שמואל בסוף תשרי, ואל תתמה כי משנת ה' אלפים ול"ג תהיה ותקופת רב ארא תהיה יום ד' כ"א בתשרי גם כן הזכירו קרמונינו ז"ל שתקופת תשרי הגיעה עד יום כ"ח לחרש, גם זה לאות ולעד כי תקופת שמואל היום אין בה ממש, אולי ימעון לאמר לי הנה בתהלת ספרך אכרתשתחנן חבור בסדר העבור והראית רכבים לדעת תקופת שמואל וכארת כל מעמיהם וכתבת לוחות להוציאם בלי טורח, ואחר כן הזכרת תקופת רב ארא וכתבת לוחות שניים לדעת כל תקופה ותקופה במחזור המולדות ולא די לך הלוחות הראשונים אשר שברת עד שתשבור הלוחות השניים כי אמור אמרת שיש בין תקופת האמת ובין תקופת רב ארא ד' ימים, ועוד אמרת כי שנת החמה באמת שיגדע יום בק"ל שנים וכבר אמרת כי על דרך העבור שיגדע יום בש"י שנה, והנה אתה משחית ולא מתקן, התשובה תנה בני לכך לי, ואני אורך בדרך תלך למען תחכם באחרייתך, דע כי לא יוכל אדם לעלות למקום גבוה כי אם על מדרגות והצור ברא נפשות הרנים והעופות מן המים * כי כן כתיב ישרצו המים שרץ נפש חיה למינה ונוכר ונפשותם הם נופות אך כאשר הזכיר הכתוב הארם אמר הבורא למלאכיו נעשה אדם בצלמנו ויפה באפיו נשמת חיים נשמה שאינה נוף ונסמכה אל חיים בעבור שאינה מתה, והנה כל רכר שנעשה על ידי אמצעיים לא יעבור, ואם צלם המלאכים עומד יעמד הארם שהוא בצלמם ובצורתם, והנה השם צר צורת הנוף לנשמות האדם בצורת העולם למען יבוא בהיכלו ויבין בו יום ולילה עד שירע השם שבראו, ונתן לו חמש הנשמות ועקרם צורות בנופות ותעלינה מדרגינה אחד מדרגינה עד שוב הצורות כנשמה וזהו השכל שנמטע יושב קרם תלה בלב הארם ואין כח באדם להכחישו כלל, ויתכן שתנועת העין בהפך במראה כי ברוץ העבים ממערב למזרח תראה במראית העין הלבנה הולכת כן והשכל מעיר הפך הדבר כי יראה באחרונה הלבנה בצד מערב וכן הדברים ימושו ברוץ הספינה ועדות השכל לעד נאמן ואין צורך לעד אחר, ואבאר לך דברי ידענו בשקול הדעת כי לא יתכן היות נוף אחר בשני מקומות ולא ארם אחד חי ומת ברנע אחד ודבר אחר לכן ושחור ושקר ואמת והוא ואיננו ושנים ושלושה הם ארבעה ושתיים עגולות קמנות תוך גדולה ומצוק שתייהן שוה תברות הגדולה באמצע ולא תכרות הקמנה, על

* זה מנחל בס' אהל יוסף על סכ"ט ס' נלשית דף ח'.

ש'ז'ח'ה'.

כן אם מצאת ספרים מכחישים ההרנשות ואף כי שקול הדעת אל תאמן כס, ואם ידעת שחברום חכמים יש להם סוד או על דרך משל, אולי יעלה על לבך דברי האותות והמופתים שעשו הנביאים ותחשוב שהם הפך ההרנשות והפך שקול הרעת הלילה מהיותם כן רק האותות הם הפך החולרות, גם עמידת השמש כי לא יזיק בשקול הרעת שתעמוד השמש כי כבר ידענו שהשם יגיעה לסוד גם יוכל להעמידה לסוד, גם כן להדריב הים ברוח קדים עזה ולדפוך המטה לנחש כי הוא מסית ומחיה, ועיה שים לבך אם בא הנביא ואמר לך שאינך רואה השמש ביום, ואתה רואה אותה ויתן לך אות ומופת גדול שתראה בעיניך המופת התאמין בו בעבור המופת והלא המופת לא ידעתו כי אם במראה עיניך והוא אמר הפך מראה עיניך וכל וחומר אם יכחיש שקול הרעת כי אלו היה נכון שיוכל הנביא לתת אות או מופת כי יש אדם חי ומת אין הרעת סובלתו ואין יכולת בלב המשכיל להיות הדבר בספק אצלו, ואם מצאנו גאונים שפרשו ואמרו מה שאין הדעת סובלתו או יכחיש דבר ידוע באחר מהשנים דרכים שהאחד ההרנשות והשני שקול הרעת לא נאמין בו ונבקש לו וכן נעשה בתלמוד גם כמשנה גם כמקרא גם בכתובים גם בתורה, ואחר שתראה במראית עיניך יום השחורות היום עם הלילה הלא תאמין ותדע כי התקופה אשר שמעת איננה אמת, והנכון בעיני שהיתה אמת בימי שמואל והוא נתן חשבון עב בעבור שייבנו הכל, והנה התחברו ימים רבים בעבור המגרעת מרביעות, ואני הזכרתי לך תקופת שמואל בעבור שחשבון נבוני הדוד כי מי שידענה ידע הכל על כן יכתובה בחשבון עבורם ואין צורך להכלל ואלו לא הזכרתי היו חושבים שלא אדע סודה ואיך אוכל להשיב עליה ותקופת רב אדא היא אמת, והנה היום תקופת תשרי באמת היא תקופת רב אדא בעצמה ולא כן תקופת ניסן כי יש בין שתי התקופות ד' ימים ובין תקופת תמוז ותקופת סבת ב' ימים ושעות, ואפרש לך השנים הקונים התקון האחר שתקופתו כנגד גלגל השמש, על כן חלקם בשנה ובעבור שידענו שמוצק גלגל השמש רחוק ממוצק הארץ שהוא מוצק גלגל המולות וגובה מקום השמש קרוב הוא מרביעית הגלגל ממקום מחברת הגלגלים הנכוהים הוא הנקרא קי הצרף, והנה השמש תכנס בשני ימים שלמים וחלק משעה במלה כנגד גלגל המולות קודם שתכנס במלה כנגד גלגלה, והנה יש בין תקופת האמת היום לתקופת רב אדא במהלך האמצעי שני ימים, ובעבור שמקום גובה השמש קרוב ממזל סרטן שהוא סוף הצפון ומקום השפלות קרוב ממזל נדי שהוא סוף הדרום, על כן בין שתי התקופות קרוב משני ימים ובעבור כי בתקופת תשרי השמש מרביעית גלגלה ממקום גבהותה הנה יש לנו לחסר שתי מעלות פחות חלק אחד ומרחק זה הוא מהלך השמש בשני ימים, על כן היתה תקופת רב אדא מחלוקת והתקופה של מראה עינים שזה בשעה, והתקן השני דע כי מחלוקת גדולה בין חכמי המולות בעלי הראיות ובין חכמי המולות בעלי המשפטים והצורות כי אנשי הצורות אומרים כי סדני הגלגל יעלו ירדו ואחרים אמרו שיש גלגל קטן במקום מזל מלה ומאזנים שיתגלגל לצפון ולדרום על כן הדיינה מעלות השמש בתצי היום אם הגלגל בצפון יותר מאשר הם באמת והפך הדבר כאשר יהיה הגלגל בפאת הדרום והשתכשו על מספר המעלות יש אומרים שהם שמונה ואחרים אמרו שהם עשר מעלות ושתי שלישיות מעלה, והנה תלמי המלך קרב סדרך העבור והוא האמת כנגד גלגל המולות בלא התקון הראשון, והנה היום חייב האדם להוסיף ארבע מעלות, ועוד יגיע ער שמונה, והנה השנה היא בשנת העבור באמצעות ואין בה ספק, ולולא שאין רצוני להאריך היתי

ספר העבור

הייתי טביא ראיות עליה, ואחד שרברתי על שנת החמה אדבר גם על שנת הלכנה דע כי חכמי הורו אומרים כי שנת הלכנה שניד ימים ושלישית יום וארבעה חומשי שעה שהם החסיד חלקים מתלקי חכמי העבור ויש בין חדשנו וחדשם חלק אחד מתלקנו ואמר ר' יצחק בן ברנך הספרדי בספר העבור כי חכמי הורו על שקר וכזב, וראיה כי הנה בקרוב מה' אלפים שנה שיש לעולם היה ראוי שיתרחק הלכנה ממקום המולד יותר משני ימים ולא אמר כלום בעבור ששנת חמה של הורו תוסיף שלישית חמישית שעה על רביעית היום, והנה ממתנת בהליכחה על כן הלכנה צריכה לילך במהרה והאמז שאין בו ספק היא שנת הלכנה של העבור על דרך מהלך האמצעי, כי הנה חכם אחד היה בישמעאל ושמו אלציפי ויש לו חבור גדול בראיות על מקום הכוכבים והוא הזכיר כי הלכנה תרחק ממקומה הראשון לראש שנת החמה ד' מעלות ול"ז חלקים ראשונים ומ"ח שניים, והנה אין בינינו ובינו כי אם חלקים שניים מעטים ולא תתחבר שעה כאלפי העולם ואף כי טעם הוא העקר, ואחר שרברתי על שנת הלכנה אפשר לך מה טעם מהלך האמצעי דע כי מצד גלגל המזלות הוא מצד הארץ בעצמו לא יוסיף ולא ירע ומוצק גלגל הלכנה הוא רחוק ממוצק הארץ בראיות חמש מעלות ממעלות הגלגל שהם ס"ס וכשתעשה עגולה גדולה ותעשה עגולה קטנה בתוכה קרוב מהמוצק והיא הארץ והגדולה והוא גלגל המזלות ותרחק מהמוצק ה' מעלות ויהיה חצי הגלגל רחוק מן הארץ והחצי השני קרוב ממנה ובהיות הלכנה בחצי הגלגל העליון יהיה מהלך הלכנה בהמתנה בעבור כי תגיע הלכנה לרביעית גלגלה ועודנה לא הגיעה לרביעית גלגל המזלות, והנה המהלך האמצעי קרוב מי"ג מעלות ו' חלקים ראשונים ה"ה חלקים שניים ויש יום שהלכנה הולכת קרוב מי"ג מעלות ויש יום בעבור הגלגל הקטן שתלך ט"ז מעלות ומפאת גלגל המוצק לכו מהלכו כמו י"ד מעלות, והנה עשו חכמי ישראל כחכמי המזלות להוציא מקום מחברת לבנה עם השמש במהלך האמצעי ואחר כן יתקנו מקומם כפי המרחק ממקום גובהם, והנה המולד הוא במהלך האמצעי וצריך הוא בכל חדש לתקנו ע"כ אמר פעמים שבא בארוכה ופעמים שכא בקצרה כאשר אפשר בשער השלישי ואדבר לך על ראית הלכנה, וקודם כל דבר השמר לך אשר לא תשמע אל דברי בן חסאן הספרדי אשר חקר שלשה ספרים בסוד העבור ואין בדבריו ממש ופירש כי נולד קודם חצות בירוע הוא שנראה סמוך לשקיעת החמה והיא ההלכה התמורה פירש איננו נכון וכבר השיג עליו ר' יצחק בן ברוך ז"ל ועיקר פרושו כי נולד קודם חצות בקצה המזרח בידוע שתראה סמוך לשקיעה בסוף שהוא המערב והלא פקח עיניו וראה כי שעת מחברת המאורות שהוא המולד הוא שעת מחברתם בלוחות חכמי המזלות וחכמי הורו ופרס וישמעאל כאשר תקנום על אורך ירושלים לעולם אין בין כל החכמים ובין עת מולדו על ירושלים דק חלקים מועטים, והנה עקר קביעות המולד היא הלכה זאת כי מחצות היום ולמעלה לא יתכן בו קביעות, על כן טעו גם המפרשים נולד קודם חצות הוא חצות הלילה עד שיהיה בין זה המרחק והתחלת הלילה י"ח שעות, גם טעה כי פירש מולד שהוא נכון שיראה במראה עין ומראה הלכנה בשחק לעד נאמן חלק בכל חרש וחרש, והנה אדבר לך כלל על מראה הלכנה דע כי חשבון העבור הוא על ירושלים והמעם שהיא ארכה בסוף המערב סיג מעלות (* שהם ארבעה שעות שוות ושלישית חמישית

(* עיי' נבואה יוסף ס' וישלח ד' ל"ב ע"ג שכתב: ,,ונספר הלוחות שחנך בעיר נבונה

חמישית *) שעה, והנה אם היתה ארצנו מורחית לירושלים נסתכל כמה אורך ארצנו ונחמר אורך ירושלים, ואם היתה ארצנו מערבית נחמר ארכה כאורך ירושלים כאשר אפרש בשער השלישי, ודע כי לא תראה הלכנה עם שיהיה בינה ל"במש קרוב מ"ב מעלות והוא מהלך יתרון הלכנה על השמש ביום ובלילה וזה טעם צריך שיהיה לילה ויום מן ההרש ודע כי המעלות משתנות כפי רוחב כל מדינה ומדינה עד שיהיו י"ב מעלות ישרות במקום הנכול החמישי, ואף כי בנבול הששי במקומות הירועים בגלגל פעם י' מעלות ופעם י"ז וראויה להיות קשת המראה ממעלות ענלות י"ב שהן ר' חמישיות שעה ישרה, והנה בתחלה יש לנו צורך לדעת מקום המחברת במהלך האמצעי אחר כן נתקן שני המאורות בגלגל המולות וניסיף על כל אחד מהלך כל אחד כשש שעות המעותות שהם חצי היום ואם קשת המעלות כנגד המדינה קרובה ל"א מעלות יתכן שתראה הלכנה כאשר אפרש. ודע כי צורך גדול יש לנו לדעת רוחב הלכנה והטעם רחב מקימה ממקום גלגל המולות כי אם היה רחבה צפונית תראה הלכנה וקשת המעלות פחותה מאשר הזכרתי, ואם היה רחבה דרוסית לא תראה הלכנה אע"פ שקשת המעלות תהיה שזי מעלות, והנה אפרש לך סוד ההלכה החמודה אשר השתכשו בה כל הגאונים והיא לפני החמה או לאחרי החמה לצפונה או לדרומה וכמה היתה גבוהה ולאן היתה נוטה, והנה הסכימה דעת הגאונים כי לעולם הלכנה נראית בקרן דרוסית מערבית ואין זה אמת כי מראה העין יכחישם והאמת מה שאמרו בתלמוד כאן בימות החמה כאן בימות הגשמים ופירשו לפני החמה שהיא דרוסי, ועל כן הוצרכו לומר כי על פנימה הלכנה היתה השאלה והאמת כי לפני החמה הוא כנגד אורך העולם ממזרח למערב והטעם ששקעה קודם החמה לצפונה לעולם תהיה הלכנה בצפון מקום שקיעת החמה מתקופת טבת עד תקופת חסון, על כן אמרו בימות הגשמים כי הנה אמרנו שהלכנה לא תראה עד שיהיה מרחק בינה ובין השמש י"ב מעלות, והנה אז תהיה הלכנה עם השמש ממול גרי עם טלה עולה בפאת דרום והוא כנגד מקום חמה צפונית ומסרמן עד מאונים תהיה הלכנה יורדת לפאת צפון והיא כנגד החמה דרוסית, וטעם כמה היתה גבוהה מיתר המערב שהידוע עת המולד אחרי שיתקן מה שהוא ראוי לתקן אם בארוכה אם בקצרה ידע כמה היא קשת המעלות הישרות ויכול לדעת כמה היא גבוהה מן הארץ, ואם אמר אימר הרואה המעיר כהוגן תקיבל ערותו ופירושו ולאן היתה נוטה בעבור שיש לבנה רחב ממקום גלגל המולות ע"כ יוסיף ויגדע במראה העין באמת ואין צורך להזכיר השתנות מראה העין במראה הלכנה מן המקום רק אזכירנו בשער השלישי בע"ה, ועזה אפרש לך סוד נולד קודם חצות אין ספק כי שנים ימים שלמים או קרובים משלמים חסרת הלכנה ע"כ אמרו מפרשים כי כ"ד שעי מכסי סידרא הם שעות גדולות כשעות ר' אליעזר ויתכן להיות פרושו י"ב גדולות קודם המולד וי"ב אחר המולד והעד צריך שיהיה לילה ויום מן החרש כי אין יכלת באדם שיראה הלכנה קודם המולד עד שיהיה מרחק ידוע בינה ובין השמש כי המעלות כפי רחב המדינה ורחב הלכנה לצפון או לדרום והשתנות המראה ומה

שהוא במלכות סרוניאל אמר כי אורך ירושלים ס"ה מעלות וכמה אמר בס' יסוד העבור שלו כנוסח השני" ולפי"ז ל"ל פה ס"ה במקום ס"ג. —

*) לפי נוסח שלמינו, "ס"ג מעלות" ל"ל, "חמישית שעה", ופה הווכחו שני האסמכתאות יחד.

ספר העבור

שאמרו קרמנינו מחרתא ומעתיקא כנגד בני ירושלים ובני כבל רובי המפרשים פירשוהו עד י"ב שעות שהן בין מזרח ומערב בישוב ע"כ לדין ולדידהו, ואנו ידענו כי אין בין כבל וירושלים רק שעה וחלק שעה, אולי האומר מעתיקא ומחרתא יהיה כנגד קצה המזרח שהוא הראש עד סוף המערב או כן על דעת היחיד או על דרך שיתכן שתראה הלבנה אחר התקון כנגד גלגל המולות, והנה ידענו כי במולד תשרי אם היתה הלבנה בכייעית גלגלה העליון כנגד המוצק יהיה המרחק בחצי היום שהוא נולד קודם חצות י"ד שעות וז' שעות עד הלילה הנה כ' שעה, והנה י' מעלות עולות והם ברחב ירושלים קרוב מו' מעלות, ואם היתה הלבנה ברביעית גלגל החלי ספאת הראש הנה רחבו ה' מעלות ובעבור כי המעלות הישרות הן י' תראה הלבנה בשקוע החמה, על כן אם היה המולד לאחרי חצות לא תראה כלל גם זה נכון בכל חדש וחדש שתהיה הלבנה כאשר הזכרתי כי יש לנו עשר מעלות ישרות, והנה פירש ההלכה על דבר שהוא סתוקן להראות, והנה נולד קודם חצות על ירושלים ואין פירוש נראה סמוך לשקיעת החמה במערב כי מה תועיל לאנשי ירושלים אותה הראיה ולמה היו מבקשים עדים על ראית הלבנה, והנה אתן לך מוסר אמת שתבנה עליו על דרך הקביעות, דע כי קביעות העבור בחדשים ובמועדים איננו עד המולד כי הימים הפסולים גם הרחיות יוכיחו גם יש ר"ח ואין בו מולד וזה יהיה כאשר יהיה שני ימים, ואם יאמר אדם הלא החשבון מיום שני, והנה אותו היום הוא סוף חדש יבאר לנו למה נתפלל בו תפלת ר"ח אחר שהוא סוף חדש גם אין הקביעות כפי ראית הלבנה על ירושלים או על מזרח ומערב כי הנה נראתה הלבנה במרם ר"ח ניסן בבבל גם בירושלים גם במערב יום אחר וכן יקרה פעמים רבות, ובשנת נ"ט ר"ד תמצאנו בשבט ובאדר ובניסן ובאייר, גם אין הקביעות כפי הראיה שהיא נכונה להיות אילו היתה תחלת הלילה כי כל הדברים שהזכרתי יכתישו גם זה, והנה האמת מה שהעתיקו קרמנינו ז"ל כי כאשר היו ישראל בארץ היה עקר הקביעות לב"ד ודבר קבלה היה בידם שיעברו ז' שנים במחזור לא פחות ולא יותר כפי הצורך, והנה רבי עקיבא עבר שנים רבות זו אחר זו, והפירוש למה עשה ירוע ואין צורך להזכירו, גם כן היה בקבלה אם היינו במקומות שאין שם לב"ד נעשה קביעתנו בחשבון העבור כי קבלו אבותינו מפי הנביאים, והנה עקר העבור להיות הכלל נכון ואמת, ואם יקשה עליך זה בעבור הפרטים אנלה לך סוד שישקוט לך.

דע כי המצות מתחלקת לשתיים כי יש מהם שהם עקרים בעצמם, כאהבת השם, וכבוד אב ואם, ושלא לרצוח ולנאוף ולגנוב, ויש מהם ליזכר לעקרים כמו המועדים ושעטנו וציצית ומזוזות, ואחד שהכתוב לא פירש חשבון החדשים לאות כי סמך על קריאת ב"ד או על העבור על כן אמרו קרמנינו ז"ל ויפה אמרו כי כאשר יקדשו החדש ב"ד של כמה יקדשוהו ב"ד של מעלה ופקח עיניך וראה כי האביב ישתנה בכל מקום כפי רחוק בדרום או בצפון עד שיהיו מקומות שימצא בו בשבט גם בתמוז גם במרחשוון, ואית כי האביב תלוי בארץ אנחנו מודים לך לכן הדיענו, עתה מה נעשה מתי נעבר השנה ומי יודע אם היתה נשומה א"י ואין צורך לעבר בשנה שאנחנו מעברין או יהיה צריך לעבר בשנה פשוטה שלנו, ואחר שלא נדע החדש אם הוא ניסן או צריכים אנחנו להוסיף אדר מה יועיל שנסתכל ללבנה שנאכל מצות במ"ו יום לחדש ולא נדע איזה חדש הוא וכן צום בפור, והנה הכתענים שני ימים או שלשה יענו נפשם חנם וריקי מה יאמרו אנחנו נסמך במעוברות על חשבון עבורכם הלא יראו כי אנחנו לא קבענו עביר

כי אם כפי יתרון שנת החמה על שנת הלבנה הלא תראה בימי זקנינו זיל אמרו
 זמן אביבא לא מטא, והנה איננו עיד חשבון העבור, ע"כ טוב לנו להיות כל ישראל
 במזרח ובמערב ובצפון ובדרום קיבעים מועדיהם ותעניותיהם ביום אחד בדרך
 העבור ואין לנו עון כי לא נוכל לעשות טוב ממנו, ואם טען טוען איך תקרא
 מקרא קרש ליום ספק ואולי איננו קדוש בעבור החדש, הנה כבר הראינו לו כי
 חזקיהו המלך עשה פסח ראשון בחדש השני בעבור שהדבר תלוי בכ"ד והשם
 קבל את מעשיו, גם אנחנו נקבע בדרך חשבון העבור המסוד בירינו מאבותינו
 הלים שנעשה כן בגלותינו.

חס ונשלם השער השני תהלה לאל אשר אין לו שני.

היתה העתקה ראשונה באקספורד ב' ז' אייר תרי"ב.
 והעתקה שניה בפרים יום ה' כ"ח סיון תרכ"ח.

אני ב' ג.

הוֹסָפָה.

בסוף הקדמתי בהערה כתבתי כי אולי חבר הראב"ע אחרי שנת תתקכ"א מהדורא תניינא לשה"ש. ואיזה שבועות אחרי נדפסו דברי אלה, שלח לי בטובו החכם ר"א נייאבויער נ"י הקדמת ה' Mathews לשמחו האחרת מפי' הראב"ע על שה"ש אשר הוא מרפס כעת, וראיתי כי המו"ל הוכיח שם כי הפי' אשר היה עד הנה בכ"י הוא מהדורא קמא, וחברו לתלמידו ר' בנימין (עי' הקדמתי הערה 20) ופי' הראב"ע הנדפס אצלנו הוא מהדורא תניינא.

ש' ז' ח' ה'.

לוח הטעות.

צ"ל	טעות	שורה	צר
שלו ורשומיו ובפרק תתק"ו במ"ו במ"ו	שלי	4	7
	ורשימיו	8	
	ובפסק	9	9
	תתק"ד	5	כהערה
	צמ"ו	3	10
ואיך להגיה תתק"מה' (1155 למ"ה) אחד	צמ"ו	4	
	ואין להגיה תתק"ה	למעלה	12
	אחד	7	
		8	כהערה
		למעלה	13
תתק"ב פירושו	תק"צ פירושו	5	
(הרב שי"ר במ"ע הנ"ל 267)	הרב שי"ר במ"ע הנ"ל 267	13	
		27	15

צ"ל	טעות	שורה	עמוד	דף
חלקי וחל"ב לעבודים שבת וד"ו על י' רל"ה צריך להדפיס באותיות גדולות	חלק	30	ב	א
	וחל"ב	33		
	לעבודים	2	א	ב
	שבת	5		
	וד"ו	14	ב	
	על י'	5	א	ג
	רל"ה	8	ב	
		11	א	ד
		15		
		30		
ד"ה	ד"ה	40		
תקת	תקת	29	ב	
בנין	בנין	41		
הר"ו	הר"ו	39	א	ה
יכ"א	וכ"א	22	ב	
מבט	מביט	2		כהערה
התבט	התבט	3		
המיטוט	המיטוט	בפנים		
שבר	שבו	24	א	ו
רביעית	רביעית	36		
וד"א	וד"ה	23	ב	
אבריל	אפריל	3	א	ז
להיות	להי"ו	33	א	ז
תתק"ז	תתק"ז	28	א	ט
צ"ל	ז"ל	1		כהערה
הביאו	הביא	5		
	אחרונה	בפנים		
ותכרות	תכרות	40	ב	
הראב"ע	הרב"ע	1		כהערה

לוח הטעות.

ציל	טעות	שורה	עמוד	דף
לה כלל וירדו ברוך שלישית שעה.	להכלל	כפנים 19	א	י
	ירדו	36	ב	
	ברוך	4	כהערה	
		3	א	יא
	אחר "חמישית שעה" חסר: וכפי נוסח בעל אוהל יוסף ס"ה מעלות	כפנים		
ע"ד מח	עד	16	ב	
	מה	41		

